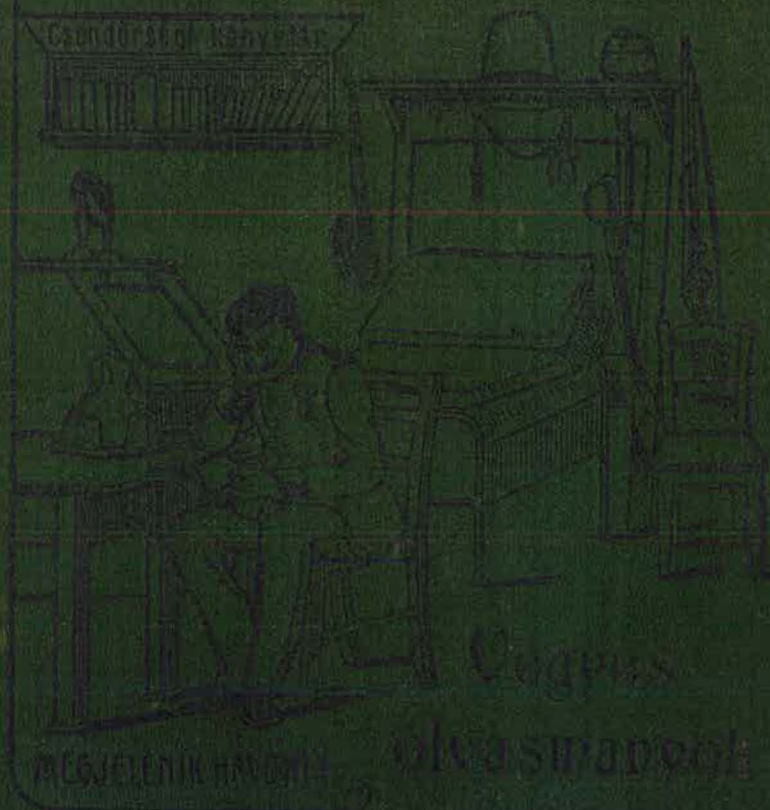

GSENDŐRSÉGI KÖNYVTÁR

SZERKESZTI

MIHÁLYFALVY I.

Ügyes

OLVASÓPADOK

MEGJELÉNIK HAVONALKÉNT

Ájánlva a csendőrségi felügyelőség által.

CSENDŐRSÉGI KÖNYVTÁR.

Szerkeszti :
MIHÁLYFALVY I.

Előfizetési díj:
Egész évre 10 K. Félévre 5 K.
Havonta 1 kor.

Szerkesztőség és kiadóhivatal : VIII., MAGDOLNA-UTCZA 43.

Vegyes olvasmányok

BUDAPEST, 1904.
NYOM. LIPINSZKY ÉS TÁRSA KÖNYVNYOMDÁJÁBAN
VIII. ker., Nap-utca 19.

Részletfizetésre

**órák és
ékszerek**

— kaphatók —

KERTÉSZ MÓR

órás mesternél és ékszerkereskedőnél

Budapest, VII., Király-u. 85.

Javítások

jótállás mellett készíttetnek.

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

Látszerészi cikkek

orvosi rendelés szerint kaphatók.

Színházi üvegek nagy választékban.

Nektár

Himnus.

Isten áldd meg a magyart
Jókedvvel, bőséggel;
Nyujts feléje védő kart,
Ha küzd ellenséggel;
Balsors a kit régen tép,
Hozz rá vig esztendőt;
Mebűnhötte már e nép
A multat s jövendőt.

Öseinket felhozád
Kárpát szent bérczére,
Általad nyert szép hazát
Bendegúznak¹ vére.
S merre zúgnak habjai
Tiszának, Dunának,
Árpád hős magzatjai
Felvirágozának.

Értünk Küinság mezein
Ért kalászt lengettél,
Tokaj szőlővesszein
Nektárt² csepegtettél.

¹ Bendegúz Attila atyja volt.

² A nektár a régi görögöknél az istenek itala volt, azért az igen finom borra ma is szokás ezt a nevet alkalmazni.

Zászlónk gyakran plántálád
Vad török sánczára,
S nyögte Mátyás bús hadát
Bécsnek büszke vára.¹

Hajh, de büneink miatt
Gyult harag kebledben,
S elsujtád villámidat
Dörgő fellegedben.
Most rabló mongol nyilat
Zúgattad felettünk,
Majd töröktől rabigát
Vállainkra vettünk.

Hányszor zengett ajkain
Ozmán vad népének
Vert hadunk csonthalmain
Győzedelmi ének!
Hányszor támadt ten fiad,
Szép hazám, kebledre,
S lettél magzatod miatt
Magzatod hamvvedre!

Bujt az üldözött, s felé
Kard nyult barlangjában,
Szertenézett s nem lelé
Honjat a hazában.
Bérczre hág és völgybe száll,
Bú s kétség mellette,
Vérözön lábainál,
S lángtenger felette.

¹ Mátyás király Bécsset 1484-ben husvét előtt körülzárta hadaival; a város egy évnél tovább ellenállt, de végre 1485 június elsején kénytelen volt magát megadni.

Vár állott, — most kóhalom;
Kedv s öröm röpkedtek, —
Halálhörgés, siralom
Zajlik már helyettek.
S ah, szabadság nem virul
A holtnak véréből,
Kinzó rabság könnye hull
Árvánk hő szeméből!

Szánd meg, Isten, a magyart,
Kit vészek hányának,
Nyujts feléje védő kart
Tengerén kínjának!
Balsors a kit régen tép,
Hozz rá vig esztendőt;
Meggühödte már e nép
A multat s jövőndőt!

Kölcsey Ferencz.

Szózat.

Hazádnak rendületlenül
Légy hive, óh magyar!
Bölcsöd az s majdan sirod is,
Mely úpol s eltakar.

A nagy világon e kívül
Nincsen számodra hely;
Áldjon vagy verjen sörs keze,
Itt élned, halnod kell.

Ez a föld, melyen annyiszor
Apáid vére folyt ;
Ez, melyhez minden szent nevet
Egy ezredév csatolt.

Itt küzdtenek honért a hős
Árpádnak hadai ;
Itt törtek össze rabigát
Hunyadnak karjai.

Szabadság! Itten hordozák
Véres zászlóidat,
S elhulltanak legjobbjaink
A hosszú harez alatt.

És annyi balszerencse közt,
Oly sok vizsály után
Megyofogyva bár, de törve nem,
Él nemzet e hazán.

S népek hazája, nagy világ,
Hozzád bátran kiált :
„Egy ezredévi szenvedés
Kér éltet vagy halált!”

Az nem lehet, hogy annyi sziv
Hiában onta vért,
S keservben annyi hü kebel
Szakadt meg a honért.

Az nem lehet, hogy ész, erő
És oly szent akarat
Hiába sorvadozzanak
Egy átoksúly alatt.

Még jöni kell, még jöni fog
Egy jobb kor, mely után
Buzgó imádság epedez
Százerek ajakán.

Vagy jöni fog, ha jöni kell
A nagyszerű halál,
Hol a temetkezés fölött
Egy ország vérben áll.

S a sirt, hol nemzet süllyed el,
Népek veszik körül,
S az ember millióinak
Szemében gyászkönyv ül.

Légy hive rendületlenül
Hazádnak, óh magyar!
Ez éltetőd, s ha elbukál,
Hantjával ez takar.

A nagy világon e kívül
Nincsen számodra hely ;
Áldjon vagy verjen sors keze,
Itt élned, halnod kell!

Vörösmarty Mihály.

A bíró.

Egy részeg bíró a szolgálival vitette magát haza a helység kocsmájából. hol a falu gondját leitta. Utjokban egy másik részeg embert találnak a sárban fetrengve.

— „Kicsoda ez a disznó? — dadog feddőleg a biró. — Hát emberhez illik az annyit inni, hogy a maga lábán se birjon haza menni? Vigyétek, zárjátok el a gazembert, engem pedig támaszszatok addig a sövényhez.“

A más szemében a szálkát is megleli. a magáéban a gerendát sem látja meg az ember.

Fáy András.

A rátótiak.

A rátótiak hosszú fuvarban jártak, s egyikök a nagy iszapban elakadt. A többiek körülsereglettek és tanácskoztak a kivontatáson. Egy részök előre, a másik hátra akarta vontatni a szekeret. Minthogy pedig heves vita után sem engedett egyik rész sem, kiki önfeje után fogta be lovait. Puffogott az ostornyél, görnyedtek a lovak, pergett a káromkodás elül is, hátul is; a szekér recsegett. ropogott, de meg sem mozdult. A sikertelen erővesztegetés mindinkább felforraltta a felek epéjét. szidni kezdték egymást. s már-már kitörőfélben volt köztük a zivatar, mikor egy okosabb utas ért hozzájuk. Ez fejét csóválja a különös látványra és így szól: „Atyafiak. felittatok-e vagy bolond gombát ettetek? Egy felé vontassatok. ne egymás ellen! Így szekeretek török, lovak döglök, időtök vesz és utóljára még össze is verekesztek!“

Fáy András.

A Jegerősebb.

A szent *Korán*¹ beszéli ezt: Az *Ur* A megteremtett föld oltalmául *Hegységeket* állított fel körül.

Angyal-sereg kérdezve oda gyül:

„*Hegynél* erős, ugy-é, mi sem lehet?“

„*A vas*, a mely megfurja a hegyet.“

„*S van-é a vasnál* még hatalmasabb?“

„*A tűz*, mely megolvasztja a *vasat*.“

„*S tűznél* vajjon hatalmasb mi lehet?“

„*A víz*, a mely eloltja a *tűzet*.“

„*S víznél* van-é, kinek erős a karja?“

A viharé a *tengert* is kavarja.“

„*S van-é ki* tultesz még a *szélvészen*?“

„*Az a halandó*, a ki jót téssen.

Nincs *lényeim* közt egy sem oly erős:

Senkit se bánt. mégis *mindent* legyőz.“

Greguss Ágost.

A nyul és a teknősbéka.

A nyul és a teknősbéka *versenyfutásra* keltek. Egy tölgyfát tüztek ki célul és megindultak. A nyul alig tett néhány ugrást, már is messze hagyta a lassan csuszó teknősbékát. „Ej, miért erőlködjem! — gondolta magában a nyul — csak hadd kinlődjék szegény barátom a forró napon, én majd

¹ *Korán* vagy *alkorán*: a mohamedánok szent könyve, minő a keresztényeknél a biblia.

addig valami árnyékban jót szunyókálok.“ Csak-
ugyan azonnal lefeküdt és elaludt. Midőn napnyug-
takor fölébredt mély álmából, *rögtön* a kitűzött czél
felé kezdett szaladni, de már *későn* volt, a teknős-
béka ott pihent már a tölgyfa alatt, és ily szókkal
fogadta a *lélekszakadva* érkező nyulat: „A ki *lassan*,
de *folytonosan* halad, hamarább *czélhoz* jut.“

Gyö. j Vilmos.

A szamár és terhe.

Nagy teher sőt raktak a *szamárra*, csak úgy
görnyedt alatta. Sekély *vizen* kellett átgázolnia, de
vesztére megbotlott, elesett, s *nyakig* merült a
vizbe. A mint aztán a gazdája ráhuzolt egy párt
a *botjával*, föltápáskodott a mi fülesünk és foly-
tatta utját. Hanem egyszer csak azon veszi magát
észre, hogy terhe minden *lépés után* könnyebb
lesz, mert az átázott és felolvadt só *egyre* szívár-
gott a *zsákból*.

— Ez pompás fölfedezés! — gondolta *magában*
a szamár nagy *örömmel*. — Most már tudom, hogy
szabadulhatok meg máskor is legalább fele *ter-
hentől*.

Visszajövet megint megterhelte a gazdája, de
most már nem *sóval*, hanem *szivacsos*al. Csakhogy
a *szamárnak* mindegy volt az, mert azt tartotta,
hogy teher teher. Sietett a *szivacsos*al a *víz felé*,
s alig várta, hogy megbotolhassék. Meg is botlott,
de most ugyan *póru*l járt szegény! A sok száraz
szivacs egész a *duzzadásig* tele szívódott *vízzel*, s
három-négyszer oly *súlyossá* lett a teher, mint

azelőtt volt, hogy a szegény szamár majd leros-
kadt alatta.

Ha *sorsodon* könnyíteni akarsz, jól vigyázz, hogy
nehezebbé ne tedd, mint *azelőtt* volt!

Györy Vilmos.

Az oroszlán és az egér.

Az oroszlán aludt, *néhány* pajkos egér pedig
körülötte ugrándozott. Az állatok királya meg se
mozdult. Ezen annyira fölbátorodtak az egerek,
hogy végre a testén kezdtek táncolni. De már erre
fölébredt az oroszlán. — „*Ki* meri zavarni álmo-
mat?“ — kiáltá, és megfogott egyet az ugrándozók
közül. A kis egér könyörgésre fogta a dolgot. „Ha-
talmatlan király! — így szólt — kiméld gyöngé éle-
temet! Meglásd, meghálálom.“ — Az oroszlán jót
nevetett a gyöngé egerke ígérétéen, és szabadon
bocsájtotta foglyát. Kis idő múlva törbe esett az
oroszlán. Hasztalan erőlködött, nem tadott belőle
kiszabadulni. — „*Óh én* szerencsétlen! — ordított
kétségbeesve — el kell pusztulnom, nincs *ki* se-
gitene rajtam!“ — Meghallotta ordítását a kis egér,
gyorsan oda futott, elrágta a tör kötelét, és az
oroszlán megmenekült.

Pesti Gábor.

A majmokról és két emberről.

Két ember utra indult. Az egyik igazmondó
volt, a másik hízkelkedő. Addig jártak, bujdos-
tak, hogy végre a majmok országába értek. Ép akkor
gyűlésök volt a majmoknak. Királyuk egy magas,
aranyos széken ült. A mint meglátta a két embert,
elfogatta és maga elé hozatta őket. „Tudjátok-e,

ki vagyok én? — kérdi tőlük. „Te vagy a császár“ — mondá a hizelkedő. — „Hát ezek kicsodák, a kik kíséretemet teszik?“ — „Ezek a nagyságos urak. bölcs tanácsosaid, erős és hatalmas vitézeid és mindenféle nemes udvari embereid.“ Hallván ezt a majomkirály, nagyon megtetszett neki a felelet, jól esett a dicséret. Meghagyta embereinek, hogy drága ajándékkal ajándékozzák meg az embert és bocsássák szabadon.

Látván ezt az igazmondó, nagyon megörült és így okoskodott magában: „Ime, milyen szép ajándékot kapott társam aljas, hizelgő beszédeért! Ha engemet kérdeznek, én megmondom az igazságot. Tudom, még inkább megjutalmazzák az igazságot, mint a hamisságot.“ Ekközben őt is magához hivatá a majomkirály és kérdé tőle: „Ki vagyok én?“ — „Majom vagy mindazokkal együtt, a kik körülted állanak“ — mondá az igazmondó. A király erre szörnyen megharagudott és megparancsolta, hogy öljék meg a durva embert. A majmok csakugyan megrohanták és megölték.

Heltai Gáspár.

A has és a tagok.

A has ellen pártot ütöttek a tagok.
Mondván, hogy csak hever, s ők izzadnak magok,
Mégis a mit gyűjtnek, az egyedül eszi,
Sem kéz, sem láb annak több hasznát nem veszi.
Én, mint strázsa, reggel, mond a szem, felkelek,
Vigyázok egész nap, nyugalmat sem lelek.
A hajtól a talpig mindenre ér gondom,
Ha mi bajt látok, azt előre megmondom.“ —

„Én is — felel a száj — soha meg nem állok,
Intek, dorgálódzom s estvig kiabálok.

A kéz s lábak ámbár hozzám képezt nagyok,
Mégis pártfogójuk s tutoruk¹ én vagyok.

Megsértik a lábat, főt, kezet vagy bokát,
Ők nem tudnak szólni, én kérdem az okát.“ —

„Én sokszor éjjel is — mond a fül — hallgatok,
Nappal sem heverek, tudjátok magatok.“ —

A kéz egy óránál tovább perorála,²
Mondá, hogy együtt sem érnek többet nála ;

Hogy az ő munkája látszik a határon,
Hogy ő kaszál, ő gyűjt s kapál egész nyáron. —

„Hát én? — felel a láb — én hordlak titeket,
Tiz mérföldre egy nap viszlek benneteket ;

Megvallom, kollégák, eluntam már várni,
Hogy mondjátok végre: a fön kén már járni.

De mivel dolgoztok, nincs panaszm rátok,
Az egy hasban, mint ti, én is hibát látok.

S a jó has bolondja nem is fogok lenni,
Ha tetszik, ne adjunk többé neki enni.“

„Jó lesz biz a, pajtás — a tagok mondának —
Ha eszik a jó has, keressen magának.“

A has a szakadást hogy eszébe vette,
E bolond tagokat okosan nevette :

„A mit nekem adtok, én azt nektek főzöm,
Minden tag szükségét híven megelőzöm.

Nap, éj mindegy nekem. Mikor ti nyugosztok,
Mint egy gondos szakács, nektek ételt osztok.

Ha azért az ételt tőlem megvonjátok,
Ti lesztek az elsők, kik azt megbánjátok.“

¹ Tutor (latin szö): gyám, gondviselő.

² Perorál (a latin perorare): hangosan, hosszasan beszél.

A has bölcs beszédét a tagok nem hitték,
 Rendes eledelét négy nap meg nem vitték.
 Azonban lankadni kezdnek a tetemek.
 Nehezen hall a fül, kápráznak a szemek;
 A kéz, mely azelőtt könnyen vitt két mázsát,
 Nem tud fölemelni a földről egy kását;
 A láb valahová ha akar indulni,
 Elesik s helyéből nem tud kimozdulni.
 Hogy nagyot hibáztak, akkor észrevették.
 Hajdani tisztüket a hasnak megtették.
 De a száj az ételt már le nem nyelhetle.
 Ez a gondos szakács azt be nem vehette.
 Így ők, kik hasoknak eledelt nem adtak.
 Mint egy levél, magok hamar elszáradtak. —

A jól rendelt ország olyan méhkas vagy test,
 Melyben egy tag sincsen tunya, korhely vagy rest,
 Hanem kész mindenik mindig a munkára,
 Melyet a természet s ország mért számára.
 A fő itt a király, ki vigyáz a testre;
 Szereti a munkást, haragszik a restre.
 Pap, katona, paraszt ebbe' lábak kezek:
 Az ország javára dolgoznak mindezek.
 A pap int az Isten s király félelmére,
 A katona kész s gyors hazánk védelmére,
 A paraszt a földre vércseppeket csorgat,¹
 S hogy bőven arasson, mély barázdát forgat.
 A király kincse itt a has tisztét teszi,
 Melyből, mint kútfőből, éltét minden veszi.
 Az oly tagnak tehát éhen kén maradni,
 Mely nem akar semmit a közbőre tenni.

Péczei József.

¹ A földre vércseppeket csorgat : véres verejtékkel, keserves munkával dolgozza meg a földet.

A test ápolása.

1. Testünket az izmok oly állásban tartják, melyben mi akarjuk. Álljunk és üljunk egyenesen, járjunk szépen. Ne hagyjuk el magunkat, hisz tudjuk, hogy hanyag vagy ferde tartás idővel maradandó elgörbüléseket hozhat létre csontrendszerünkön.

Foglalkoztassuk izmainkat, mert nagy szükségünk van rájuk; ne hanyagoljuk el azon izomcsoportokat, melyek foglalkozásuknál fogva legkevesebbet vannak igénybe véve, különben elsatnyulnak. Ki sokat ül, vagy csak karjaival dolgozik (zárt helyiségben), járjon ennek megfelelőleg naponta a szabadban, vagy a hiányt pótolja.

Mozgásnál a vérkeringés gyorsabb, a légzés mélyebb; az étvágy és emésztés fokozódik, az anyagcsere élénkül, következképen: az egész test is jobban fejlődik.

2. Úgy a testileg, mint a szellemileg elfáradt embernek pihenésre van szüksége; előbbinél az izmok, utóbbinál az idegrendszer fáradt el és vágy pihenni; mindkettőnek nyugalom kell, hogy kipihenve magát, munkáját ujult erővel ismét elkezdhesse. A szellemileg fáradt embernek azonban a nyugalom nem elég pihenés, annak még szórakozásra is szüksége van.

Legjobb szórakozás a sétálás, kirándulás, kellemes és élénk társaságban való fesztelen, kedélyes társalgás, mulatozás, nevezetesen a zenélés. Az éneklés az, mely nemcsak kedélyfrissítő és lélek-nemesítő, hanem egyszersmind a tüdőkre való hasznos fejlesztő hatásánál fogva minden más zene fölött előnyben részesítendő; az éneklés hatalmas

tüdőgimnasztika és az egészségre igen kedvező befolyással van.

A rövid alvás nem üditi fel kellően a dolgozó testet; de tulságos sok alvás sem ajánlható, mivel ellankaszt, elpuhít. Gyermekeknek, betegeknek és gyengéknek hosszabb alvásra van szükségük, a kis csecsemő a nap 24 órájának legnagyobb részét álomban tölti. Másnak 8 óra is elég.

3. A *tüdők ápolására* nézve tartsuk szem előtt a következőket:

Ha sokat ülünk, szükséges naponta többször friss levegőben mély belégzéseket tennünk azon czélból, hogy a levegő mély behatolása által a tüdőt, nevezetesen a tüdőcsucokat jól kitágítva, mintegy szellőztessük. Jó ezért télen-nyáron friss levegőben mérsékelt hegymászásokat és általában mindazon mozgásokat végezni, melyek a mellkas tágitását elősegítik. Ugyanazt czélozza a hátra-feszített könyökön áttolt bottal való járás, a tornázás, uszás, mérsékelt táncz stb. Ezen tüdőgimnasztika elhanyagolása vérszegény, gyenge alkatu emibereknél igen könnyen megboszulhatja magát.

A csecsemők tüdőgimnasztikája a sírás. Nem baj hát, ha az egészséges kis gyermek sír.

Egyenesen és ne görnyedve ülünk, különben a lélegzés nem történhet meg tökéletesen és így a tüdőcsucok hiányos kitágulása, elégtelen szellőzése miatt tüdőcsucsbajok származhatnak.

Óvakodjunk a tüdők szerfeletti felhevítésétől, a mértéktelen hegymászástól, lépésmászástól, okatlan szaladástól, vagy táncztól és az utána való akármilynemű gyors lehüléstől.

Kerüljük a füstös, poros vagy más módon romlott levegőt.

Köhögést, köhécselest, rekedtséget, mellszurást, nehéz légzést siessünk gyógykezeltetni, mert ezeknek elhanyagolása komoly következményeket vonhat maga után.

4. A *száj és fogak* hiányos ápolásánál a fogak csakhamar megromlanak, miáltal képtelenek lesznek feladatuk teljesítésére.

Legjobb nemcsak reggel, hanem minden étkezés után szájunkat öblíteni, fogainkat gyökeresen megtisztítani. Erre a célra jó: gyengén fertőtlenítő, de a fogak zománczát nem bántó, tehát nem savanyu szájviz, továbbá oly fogpor, mely ugyancsak nem savanyu, tehát salicylsavat, borkövet, timsót vagy más savanyu sót nem tartalmaz és a fog zománczát durván nem dörzsöli, nem koptatja, vagyis szénport, csontport, tajtékkőport sem tartalmaz. E követelményeknek csakis a puha finom fogporok felelnek meg.

A fogak melső és hátsó felületét egyformán gyökeresen kell gondoznunk. E célra se igen kemény, se igen lágy, nem nagyon hosszú fogkefével: felülről lefelé menő irányban, soha harántirányban. a fogak közti közöket és a fog zománczában levő függőleges barázdácskákat gondosan kitisztítjuk.

Legsürgősebb a száj öblítése savanyu és édes ételek élvczete után, mivel a sav és a cukor (mely utóbbi a szájban csakhamar tejsavvá alakul), nagy ellensége a fognak.

Ártalmas a kemény dolgoknak feltörése a fogakkal, átharapása, tulságos hideg és forró étleknek,

italoknak kivált egymásután élvezete, mivel ezáltal a fog zománcza könnyen reped. Ne rágjunk mindig szájunk egy és ugyanazon oldalán, s ha rossz fogunk van, azon rögtön segítettünk.

5. A *gyomor ápolása* és a táplálkozás főbb szabályai ezek:

Ne legyünk mértéktelenek az evésben, mert ha gyomrunk nem képes a befoglalt ételeket mind megemésztetni, megromlik; jegyezzük meg, hogy csak abból élünk, a mit megemésztünk. Viszont, ha a test nem kap elegendő táplálékot, idővel elgyengül.

Kivált nyáron, de máskor is, ártalmas a gyomornak nehéz ételekkel való túltömése, az igen édes vagy zsíros ételek mértéktelen élvezete, a sok gyümölcs, végre a tulságos forró vagy hideg étel-ital.

Az ember, mint azt tápcsatornájának berendezése és emésztő nedvei mutatják, ugynevezett „mindent-evő” lény; nem észszerű ennélfogva csupán hussal, vagy csupán növényi táplálékkal élni (vegetarianusok).

Igen nagy munkára közvetlenül nagyobb étkezést tartani vagy ilyen után rögtön nehéz munkába fogni, nem helyes. Hogy evés után ülve pihenni káros volna, az nem áll; telt gyomorral azonban fekvé aludni sok embernek árt. Ne legyünk rendetlenek az evés idejének megtartásában. Bővebb ebéd után legalább is 4—5 órán át ne együnk ismét. Felnőttnek legjobb naponta csak három bővebb étkezést tartani. Gyermekek inkább többször kaphatnak valamit, legjobban 3 óránként, de korukhoz képest mindig kevesebbet. Csecsemők táplálásánál legjobb az orvos tanácsát követni.

Elhizásra hajló, vagy máris elhizott ember végezzen kellő mozgást, ne egyék és ne igyék sokat és kerülje leginkább a zsíros és lisztes dolgokat, mert azoktól még kövérebb lesz, belső szervei elzsirosodnak és egészsége tönkrement. Sovány embernek azonban az említett tápszerek ajánlhatók.

Evés alatt és után ne legyen szoros a ruhánk, különben a gyomormozgás meggátlása által nehezíti az emésztést.

A ki gyomra tájékát melegen tartja, sok emésztési és meghűlési bajnak veheti elejét.

A rendszeres mozgás és izommunka legjobb előmozdítója az emésztésnek.

6. A tisztaság és bőrápolás legfontosabb szer az élet meghosszabbítására! — mondja egy tapasztalt orvos.

Bőrünk az izzadástól, a faggyumirigyek elválasztásától, a lehámló fölhámtól és a rája tapadó portól csakhamar be lesz szennyezve; ezért télen nyáron: az arcot, nyakat, mellet, hátat és a karokat hideg vízzel és szappannal naponta, ha lehet kétszer (reggel-estve) erősen mossuk le, utána pedig bolyhos kendővel jól erősen dörzsöljük szárazra. Ez által a bőr szövetére és működéseire éltető behatással vagyunk. Hideg vizes ledörzsölések legtovább képesek megóvni a bőr üdeségét.

Természetes, hogy közbe-közbe nagyon is szükséges a langyosmeleg fürdő is, melyben körülbelül $\frac{3}{4}$ óráig maradhatunk. Közvetlenül előtte ne együnk, mert a telt gyomorral való fürdés igen ártalmas. Utána egész testünket jól erősen dörzsöljük le, hogy felüdüljünk.

Tulságos meleg fürdőt nem jó venni.

7. A *haj* az emberi fejnek nemcsak diszét, hanem természetes fedezetét is képezvén, gondos ápolásban kell hogy részesüljön.

Legelőször is fejbőrünk és hajzatunk gyakori és gyökeres megmosása (meleg vízzel, szappannal és tojás sárgájával) szükséges, mivel azon leginkább gyülik meg a bőrfaggyu, leváló felhám és por.

A *körmök* rövidre vágása és tisztán tartása már szépség szempontjából is igen fontos, eltekintve attól, hogy rendes növésükre és körömbajok elkerülésére is okvetlen szükséges. Nem lehet eléggé gáncsolni némely embernek, de leginkább sok gyermeknek abbéli rossz szokását, hogy körmét folyton rágja.

8. A *szem* igen nemes szerve az emberi testnek; jól vigyázzunk, hogy baja ne essék és gondosan kerüljük mindazt, mi reá káros befolyással van.

Árt a szemnek: az erős világítás, mivel a reczhártya izgatása által nagyfoku gyuladását okozhatja, sőt vakságra is vezethet.

Árt a hiányos világítás is, mivel a szemet nagy erőlködésre készíti, nagyon kifárasztja és végre is rövidlátóságra vezet.

Árt: a szemnek egy huzamban megerőltetése.

Árt: a tárgyaknak nagyon közel tartása.

Árt: a kis és rossz nyomtatás (igen fehér, fénylő papiroson), a lobogó fény (gyertya) és olvasás mozgás mellett (pl. járva olvasás).

Árt sok külső befolyás: a rossz levegő, a forró-ság és füst, izgató gáz, por stb.

Árt a szem erős befogása, bekötése, nyomása (rossz tréfából vagy játékból).

Árt a meghülés, valamint, ha fölkelés után rögtön hidegen lemoszuk. Végül még a szesz italok mértéktelen élvezete is.

Szembaj elhanyagolása által már sok ember vakult meg.

9. A *fület, orrot és nyelvet* sem szabad elhanyagolni.

Fülünket tartsuk tisztán; fültisztításra azonban ne használjunk hegyes vagy kemény eszközt, fülkanalat sem, mert az mind könnyen sért; sokkal jobb a fül kimosása, kitörlése vagy langys vízzel való kifecskendezése. A fülnek erős megrángatása, ütése, vagy más durva megsértése, közeli agyudörgés, mind nagy bajt okozhat (súlyos gyuladást, dobhártyarepedést).

Fülfolyást ne hanyagoljunk el, hanem siessünk azt orvosoltatni, különben maradandó siketség, sőt más veszedelmes bajok, pl. agyhártyagyuladást keletkezésére is adhat alkalmat.

Sok ember hajlik heves, hozsantartó *orrhurutra*: ez annál is inkább alkalmatlan, minek következtében néha súlyos orrvérzések, lefelé folytatódó torok-, gége- és tüdőhurutok lépnek fel. Az ilyen bajokra hajló ember kerülje a szennyezett levegőt és minél többet tartózkodjék szabadon még télen is.

Az ízérző finomságát csökkenti a tulságos fűszeres, izgató ételek gyakori élvezete és a nyelvet rája tapadó sűrű nyálka, gombák, ázalagok, leváló főhám képezte lepedék vonja be; szánkat már csak azért is ki kell legalább reggelenkint gondosan öblíteni.

A hangya-birodalom.

A rovarok között értelmességre nézve a hangyák a legelsők. A hangya-birodalomban háromféle egyének vannak, t. i. hímek, nőstények és dolgozók. A hímek és a nőstények szárnyasok, a dolgozók pedig szárnyatlanok és azon fölül nagyobb fejükkel és erősebb rágó szerveikkel tűnnek ki. Minden munkát a dolgozók végeznek; a hímek és a nőstények nem dolgoznak. Csodaszerű, néha óriási palotákat építenek; és ha lakásaik nem is egyforma szabály szerint vannak építve, látszólagos szabálytalanságukban annál művészebbek és mindenkor czélszerűek. Az egyes fajok a magok módja szerint füvet, fát, leveleket, földet, kövecskéket, csigaházakat stb. hordanak össze és minden körülményt ügyesen föl tudnak használni. Az építés helyén esetleg ott fekvő vesszőcskét, szalmaszálat, levelet ügyesen fölhasználják és az építés tervét e szerint módosítva, a meglévő körülményekhez alkalmazzák.

Építkezésekben tehát nem úgy járnak el, mint a méhek, melyek mindig egyforma sejteket építenek; ők semmi katározott alakhoz nem kötik magokat, hanem a szükséghez és a körülményekhez képest saját belátásuk szerint építik palotájokat, a hangyabolyt. Érdekes nézni, hogyan dolgoznak ezek a fürge állatkák. Mily pezsgő élet, milyen sürgés-forgás van a hangyaboly körül! Folyton járnak kibe, mindenik hurczol, czipel valamit; és ha utjában valami forgács-darabokra akad, mely itélete szerint gerendának alkalmas, s melyet egymaga haza vinni nem képes, rögtön akad társa, a ki segít neki. Néha többen, tizen, huszan is bele-

kapaszkodnak az ilyen nehéz tárgyba s addig tolják, huzzák, vonszolják igazi hangya-kitartással, míg végre czélt érnek vele. A hangyákról még azt is állítják, hogy külön mesterséges utakat építenek magoknak, tehát hogy az ut-építéshez is értenek. Vessünk egy pillantást palotájok belsejébe. Szám-talan kisebb-nagyobb, hosszú folyosókkal összekötött szobát találunk itt, részint a föld alatt, részint földszint, továbbá az első, második, harmadik stb. emeleten. Hideg időben a mélyebben fekvő szobákban laknak; melegebb időszakban pedig az emeletekre hurczolodnak.

Az építmény középpontjától sugarak alakjában vezetnek a folyosók kifelé. Ha a hangyaboly lakosait szemléljük, négyféle alakot fogunk köztük találni: szárnyas hímeket, nőstényeket és kétféle szárnyatlan munkásokat. A munkások osztálya két csoportra oszlik; az egyik, mely erősebb és hatalmasabb rágószervekkkel van ellátva, az építésre való anyagot hordja össze, az építkezéseket végzi és szükség esetén az állam védelmére szolgál. A munkások másik csoportja, mely kisebb és gyengébb, a hímeket és nőstényeket eteti és az ifju nemzedék fölnevelésével foglalkozik. Ez a legnehezebb, a legfárasztóbb s legnagyobb felelősséggel járó munka. Folyton a kicsinyek bölcsői körül kell forgolódniuk. A kölesszem-nagyságu petéket nyalogatniuk kell, hogy kifejlődhessenek; a kikelt, folytonosan éhes álczáknak ők tartoznak táplálékkal szolgálni; a báb, mely külön gubóba szötte be magát, börtönét a maga erejéből nem képes elhagyni, csak úgy bujhatik ki, ha figyelmes ápolónők segítenek neki és a bábtakarót rágószerveikkel a

kellő időben fölnyitják. A bábok (melyeket a közönséges életben hangyatojásoknak szoktunk nevezni) az ápolónőknek igen nagy gondot okoznak; folytonosan egyik helyről a másikra kell őket hurcolniok. Majd a napra viszik ki, majd az eső miatt a mélyebben fekvő szobákba szállítják őket. És a gondozás még akkor sem szűnik meg, mikor a fiatal nemzedék már talpra állott; az öregebb nénikéknek kell a fiatalságot oktatniok, különböző munkákra tanítaniok. Ugy látszik, hogy a legnagyobb nehézséggel jár a beszélni tanítás. A hangyák beszédszervei a csápok és a rágók. Ezeknek segítségével egy pillanat alatt teszik meg a legbonyolódottabb közléseket; így pl. egy kivonuló sereg irányának megváltoztatása csak egy pillanat műve.

A hangyák sokszor játékokat is rendeznek. Hátsó lábaikra állva, átölelkezve, mint a fiatal kutyák, egymást harapdálják és henteregnek a földön. Komoly harczok is folynak köztük; egész háborukat viselnek. Egy szemlélő, kinek alkalmá volt ilyen hangyaháborut látni, a következőleg írja le:

Egy méternyi széles ut teljesen földve volt hangyákkal, melyek egymásfelé közeledve, dühösen csaptak össze. Ezer meg ezer hangya iparkodott elfoglalni a kiemelkedő helyeket, a honnan lerohanva mindegyik megkapta ellenfelét erős rágóival, heves párbajt vívott vele és vagy megölte, vagy arra törekedett, hogy foglyul hurezolja magával. A halottak hült tetemei egy négyszög-méternyi területet borítottak be. Az est beálltával megszűnt ugyan a harcz, de másnap reggel még hevesebben tört ki s csak az aznap bekövetkezett nagy eső vetett

veget a háborunak. A rendes munkálatok azonban a bolyban csak úgy folytak, mint béke idején.

Érdekes a hangyák életében az ő lakodalmok, melyet a nyár derekán vagy végén, tikkasztó meleg délutánokon szoktak megülni. Ilyenkor a legélénkebb jeleneteknek lehetünk szemtanúi. A hevesen forgolódo szárnyas sereg között futkosnak a szárnyatlanok is ide s tova, és az örömtől elragadottakat csipdesik, tartóztatják, mintha intenék, hogy örömben tulesapongók ne legyenek. A hemzsegség, a sürgés-forgás csak egyre fokozódik, növekszik, majd szárnyra kelnek s ismét leszállanak, míg végre csakugyan a levegőbe emelkednek. Néha a lakodalmat tartó sereg több hangyabolyból óriási tömeggé egyesül. Emlitik azt is, hogy a hangyák a napot elhomályosították; hangyaesőről is van szó, a midőn a repülők elfáradva, ismét a földre estek le.

A hangyák tápláléka igen változatos, mert mindent megesznek, a mihez csak hozzájuthatnak; a hust és az édességeket kedvelik leginkább. Ha hufélére éheznek, s nem akad döglött hernyó vagy kukacsz, más hangyabolyból rabolnak bábokat. Hogy pedig az annyira kedvelt édességekből ki ne fogyjanak, fejős teheneiket, egész gulyákat tartanak magoknak, melyekből az édes nedveket kifejlik. A hangyáknak e fejős tehenei a levéltetvek. Ezen állatocskák valóban élő czukorgyarak; a növényekből szivott nedveket méznedvekké változtatják és a potrohukból kinyuló két csövecskén át kiválasztják. Ezeket fejik meg a hangyák. Ha valahol valami növényen sok ily levéltetű van, akkor azon mindig számos hangyát is láthatunk. Ők a fölfedezett tehéncordát sajátjoknak tekintve, őrzik, sőt

körülveszik védőgátakkal, hogy tulajdonukat ellenséges betörések ellen megvédjék. Némely hangyafajok azokat a levéltetveket, melyek a növények gyökerein élnek, saját lakásukba viszik, még istállókat is építenek nekik, etetik, gondozzák őket, szóval a szó teljes értelmében állattenyésztést üznek. A sárga hangya kiváló helyet foglal el mint baromtenyésztő. Mások magtárakat építenek és gabonát gyűjtenek; a mint pedig a magvak csirázni kezdenek, a csirákat leharapják és szárítják, tehát édes malátát is készítenek magoknak. De még olyan hangya is van, a mely nem a más gabonáját viszi haza, hanem a saját használatára szükséges gabonát maga is termeszt magának, tehát földművelést üz. Még csodálatosabb azonban az, hogy a hangyák szolgaszemélyzetet és rabszolgákat is tartanak.

Kriesch János.

Kódrus.

Volt idő, mikor szép Görögország fővárosa, Athene a hir és dicsőség magas polczán tündökölt.

E hirneves ország fővárosában, a vitéség s jólét virágzó napjaiban, Kódrus király uralkodott.

E királyt a naphoz lehet hasonlitanunk, a mely áldást és életet oszt maga körül; a népek iránta való szeretetét pedig a nap sugarainak nevezhetjük, melyek a királyban, a népnek e fényes napjában összepontosultak.

Egy nép szilárd hűsége és szerelme támogató a király trónját! Oly hatalom, melynél nagyobb a mindenség felett sem létezik, mert az Isten maga is szeretet!

Kódrus nemes lelke azonban népének e lángoló hűségét is tulszárnyalá a viszonyszeretet dicsó érzelmeivel.

— Uram! — szólte egykor a tábori seregek fővezére a királyhoz — szép hazánkat veszély fenyegeti. A dóriabeliek¹ nekünk követeik által háborút üzentek.

— S kitől félnénk mi, jó vezérem? — kérdé a király. — E nép s királya egy szív, egy lélek, egyek vagyunk mi győzelemben és halálban.

— S tudod-e, uram király, hogy a doriabeli vezérek a jósnőt is megkérdezték a csata eredménye felől?

— Valóban? — kérdé figyelve Kódrus — és valjon mit felelt a jósnő?

— Azt felelé neki a jósnő, uram! — viszonzá a vezér — hogy ha téged meg nem ölnek a csatában, akkor győzelmük bizonyos; de ha téged bármi módon meg találják ölni, akkor csúfos vereség vár reájuk. Sőt ennél is többet tudok kémeink által. Minden dóriai katonának szigoruan meg van parancsolva, hogy téged megölni, sőt bántalmazni sem szabad, ha száz fegyver közé jutsz is.

— Köszönöm e szives tudositást! — felelé a király, szivesen megszorítva a fővezér jobbját. — Ugy hiszem, nekünk hazánk szerelme elég biztosíték, elleneinktől ne rettegjünk.

Kódrus feltevé magában, hogy neki e harcban el kell veszni! Ha ő elesik, akkor az elenség remegni fog a jóslat miatt és nem nyer felettük diadalt. E magasztos eszmével ment csatába s arczán az eszme mint egy túlvilági fény ragyogott.

¹ Egy másik tartománybeli görög nép.

A fővezérnek rögtön meghagyá, hogy a sereget hívja össze, mert a harczra kitüzött idő igen rövid volt, s a had megindult a dóriai tábor ellen.

Pár nap mulva, mint két sötét, villámmal terhes felhő állt a két hadoszlop egymással szemköszt. A harczosok feszülten várták, mikor fognak a tábori kürtök megriadni, hogy dühös orditással egymásra rontsanak.

Még egyik részről sem harsogott fel a csatakiáltás. Szikrázó szemekkel mérték végig egymást a készülő felek.

Alkony volt. A dóriai táborban száz felé gyúltak ki az őrtüzek, piros fényt hintve a zordon hősök alakjaira.

Egy őrtűz mellett egy katona most dühösen vágott kopjájával szomszédja felé e szavakkal:

Takarodjál félre előlem, nyomorult!

— Hah! ki mondta ezt nekem? — orditá fogcsikorgatva a megsértett. — Ki vagy te?

— Én dóriai vitéz vagyok! — felelé amaz — te pedig a mint hiszem: áruló!

A megtámadott magán kívül volt dühében.

A szóváltás mindig hevesebb lőn. Most már többen is belevegültek a zajos vitába, melynek vége az lett, hogy a vita kezdőjét civakodás közben meggyilkolták.

Mihelyt a nap a láthatáron feltűnt, azonnal támadót harsogtak a vezérek érzékürtjei.

— Hol van Kódrus király? Hol van a mi kedves királyunk? — hangzék mindenfelől az athénei táborban.

Kódrus király eltűnt. Nem volt sehol, sehol. Kétségbeesés terjedt el a hadsorok közt.

A dóriai táborban épen ekkor tépték le néhányan a megölt katona pánczélsatjait és leeresztett sisakrostélyát, hogy kiléte felől meggyőződjenek.

A félelemtől majdnem leroskadva szemlélék most a dóriabeliek, hogy e pánczélók alatt legszebb diszöltönyében a megölt Kódrus király fekszik! . . .

— Oda vagyunk! Szaladjon mindenki! — orditák babonás rémülettel a harczosok.

Mint a tüzlárma terjedt el az iszonyu hír, hogy Kódrus királyt megölték. A győzelem a jóslat szerint elveszett.

Az athénebeliek minden kardcsapás nélkül fényes diadalt arattak az ellenség felett. Örült iszonyattal futott ez a csata helvéről, temérdek zsákmányt hagyva a sikon, mert hisz a győzelemhez többé remény sem volt.

Igy áldozta fel magát Kódrus király készakarva hazájáért. Szökve ment az ellen táborába, s maga igyekezett, hogy megöljék, csakhogy hazája mentve legyen és barátai győzzének.

Ott feküdt a dicső király a harczmezőn egyedül, arczán akkor is honszerelem túlvilági fénye tündöklött.

— Ily királyunk nem lesz többé soha, — mondák erre az athénebeliek. — Nincs ember, a ki méltó legyen az ő trónjára ülni.

És csakugyan Kódrus halála után köztársaság lépett a királyság helyébe Athen fiai közt.

Nagyszerű volt az önfeláldozás! Nagyszerű volt a hála is, mely ez előtt mély tisztelettel hajolt meg. Fényes csillag mind a kettő, melyek Athéne dicsőségét örökre hirdetik.

Miltiades.

Görögország ellen halálos ítéletet mondott ki Dárius, a hatalmas perzsa fejedelem. Porba kell egy országnak hullani. Legyen egy országból vértenger, köomladék.

Százezer főből álló had sietett a parancsnak hódolni. Ugy látszék, mintha mérföldeken át ezüst fűkből óriási rengeteg nyúlna végig: pedig ez nem volt egyéb, mint csillogó pajzsok és kopják sokasága.

— Ki bátorkodik ellenem szállni? — szolt a perzsa király, Dárius.

— Egy maroknyi népáll ellened, oh győzhetetlen király! — viszonzá Dátis, perzsa hadvezér. Athéne visszautasítá a meghódolás ajánlatát

— El fognak veszni, — mondá a király. — S van-e büntársa e városnak a vakmerőségében, hogy azt is elpusztítsam a földről?

Nincs uram király! — felelé Dátis. — Még a büszke spártaiak is remegnek azon gondolattól, hogy ellened segítséget nyujtsanak.

Dárius ekkor megparancsolá, hogy a sereg induljon az ellenséget felkeresni. Megparancsolá, hogy diadal oszlopot vigyenek az ellenség táborához, mely a győzelem helyén az ő nagyságát hirdesse. Bilincseket is rendelt vitetni az athénei vezérek számára, kik lánczokon fognak porba térdelni előtte.

Marathon sik mezején állt csatarendben az athénei sereg. Tizezer főből állt minden erejük a ropant tengernyi had ellen!

Mily szörnyű különbség! Mikor Dárius király hadait megpillanták, fogyni kezdett szívük bátor-

sága és karjaik ereje. Hisz e beláthatatlan sorfalakon áttörni lehetetlen!

Az athénei tábor egy része ütközetre, másik pedig futásra gondolt.

Minden ezrednek külön vezére volt. Ezek most tizen hadi tanácsra gyültek össze.

— Az ellenség közelit! — mondá az egyik — száma rémitő, ne ontsunk hiába annyi vért. Hódoljunk meg.

— Nem úgy, barátim! mondá a másik, — Vonoljunk el gyorsan a város köfalai mögé, innen sokkal czelszerűbb a kisebb számnak harcolni.

Harmadik vezér ismét más tervvel lépett elő: hogy hirtelen a legnagyobb dühösséggel szükség a perzsákra ütni. És így tovább.

Ekkor egy erős termetű lovas lépdelt elő délczeg paripáján, ki fölvetve sisakja rostélyát és csillogó kardját megsuhintva így szolt:

— Előre a legszebb rendben! Nyílt mezőn fogunk harcolni. Egy zsarnok király zsoldos hada rémit-e bennünket, kiket hazánk szerelme lelkesit? Rajta, bajnokok! Miénk a győzelem! Mutassuk meg az utánunk jövő századnak is, hogy a honzserelem csodákra képes!

A férfit, ki így szolt, Miltiades volt, a tizedik ezred fővezére.

— Légy hát te a főparancsoló! — így szoltak erre a haditanács tagjai.

— Az leszek! — viszonzá Miltiades büszke bátorsággal, s midőn látta, hogy az ellenség zugó förgetegként előre tör, megvillantva kardját, parancsolá, hogy mindenki helyére siessen.

Néhány percz alatt Miltiades intésére az ellenség két szárnya meg lön támadva.

Gunyos zaj s önhittségből eredő kiáltások hallatszottak.

— Megörültek a félelem miatt! — hangzék itt-ott a perzsa vezérek ajkiról.

De mily szörnyü rémület követé csakhamar a gunyt! Az athénei hadoszlopok fellelkesülve a dicsőség, szabadság és hazájuk szeretetétől, villámsebes rohanással pusztíták a zsoldos hadak szárnyait, s midőn ezek nem birva kiállani e rohamot, zavarba jöttek, ime akkor Miltiades hadak Isteneként vágott seregével a közép sorokra.

— Előre perzsa vitézek! ne arra tartsatok! — hangzik a vezérlő szó.

Minlenki menekül! . . .

Földet rázó böszült ordítás zaja rengeti a levegőt. Csattognak a kardok, fénylenek a kopják; Dárius nyomában halálhörgés. Miltiades körül diadalkiáltás!

Fut az óriási perzsa hadsereg, fut a honszerető vitézek csapásai elől. Az ellenség holttesteiből halmok emelkednek. A számukra hozott diadaloszlop eldőlt, a bilincsek szét vannak gázolva s Miltiades az örömtől ittas nép győzelmi zaja közt nagyszerű zsákmánnyal, számos fogoly kíséretében jelenik meg Athene falai közt.

A városban már előbb értesültek a diadal felől. Egy athénei katona a harcmezőről — mely a városhoz több mértföldnyire esett — lélekszakadva futott egész annak piaczáig, hol még csak annyit birt kiáltani: „Örüljetez athéniek, győztünk!“ s erre holtan rogyott össze.

Miltiades a nép kedveltje lön. A perzsák ugyan még egyszer meg akarták ujitani a harczot, de mihelyt a marathoni hőst megpillanták a hadak élén, tüstént valamennyien futásnak eredtek . . .

Néhány év letüntevel Miltiadesnek Pháres szigetét kelle meghódítani, mely sziget a perzsákkal szövetekezett. Innen azonban siker nélkül tért vissza s ezt oly bűnnek rótták fel, hogy nyilt honárulással vádolák, s hadi költség fejében — a mai pénzérték szerint — 100,000 forintot követeltek tőle.

— Én igen szegény vagyok! — mondá erre a hős. — Nincs semmim, csak hü szívem, melynek minden dobbanását hazámnak szentelem!

— Tehát börtönbe kell menned! — hangzék a birák ajkairól . . .

És most forduljatok el e képtől! Ne tekintsetek a hős börtönébe. A nap végsugarai reszketve vonultak vissza annak vasablakaitól, midőn abban meglánczolva egy sokat szenvedett rab haldoklott.

Miltiades volt az! Egyedül, elhagyatva, elfelejtve.

Hazáját áldva hunyt el, melynek nevére e hálatlanság örök homályt vetett.

Miltiades nem maradt a halálban. A hir ragyogó csillagkoszoruja övezi körül emlékét a történet lapjain.

Leonidas.

Gyógyithatatlan vérző seb fájdalmaiban egy király haldokolt. A perzsák hatalmas királya volt ez, Dárius; a mi pedig feldulta életerejét, a vérző seb: Marathon emléke.

Szomoru arczezal vették körül főemberei az

életből kilépő halandót, s mihelyt pormaradványait az enyészetnek adták, első dolguk volt Xerxest, az elhunyt fiát, emelni a trónra.

Xerxes udvara tündöklött a pompától és fénytől. Határtalan kincs és gazdagság volt az ő birokában. Arany, ezüst halmokon kápráztak szemei. De nem ezt óhajtá ő, s mind hasztalannak vélte ezt. A mire szomjazott, vér volt, a marathoni hősök utódainak vére.

Egykor arany trónján pompázva előhivatá vezéreit.

— Mennyire nagy a sereg száma, melylyel Görögországot el fogom törölni a földről? — kérde kevélyen tekintve maga körül.

A vezérek oly számot említének, melylyel a király meg volt elégedve. Harcosainak száma felülmúlta a két milliót.

— Leghatalmasabb király! — szóltak emberei mély hódolattal — miként akarod a tengernyi népet a Hellesponton Görögország felé szállítani?

— Hajóhidat készítsetek, — felelé Xerxes — így jutunk el majd célunkhoz.

Idő multával reszketve jöttek hozzá a főemberek.

— Óh legyőzhetetlen nagy király! — szólt az egyik leborulva előtte, — ime vihar támadt a sik tengeren és a hajóhidakat széjjelrombolta.

Xerxes haragra lobbant. Sokáig nem tudott szólni a dühtől.

— Takarodjatok! — kiáltá végre — és verjetez száz korbácsot a tenger habjaira, a miért ügyembe avatkozott, verjetez lánczot a tengerre. Az építés felügyelőinek fejét üssétek le egytől egyig!

És átkozódott, tombolt vak dühében sokáig, s csak akkor csillapult le, midőn örült parancsait teljesíték.

A beláthatatlan iszonyu tábor, melynél nagyobbra a történetírók sem emlékeznek, hét nap és hét éjjel folyvást huzódott az újra készült hajóhidakon keresztül, hogy Görögország hatáira lépjen.

De még egy keskeny hegyszoros állta útjokat, mely Thermopilák neve alatt ismeretes. Ugy hallatszék, hogy ezt valamely hadsereg őrzi a megindult hadak árja ellen.

— S kik foglalták el a hegyszorost? — kérde a király? — Hisz ezt még csak gondolni is lehetlenséggel határos.

— Athénei és spártai harcosok vannak a szorosnál, — mondák erre a fővezérek. A spártai király, Leonidas, van ott 8000 emberrel.

— Maradjunk nyugodtan, — viszonzá Xerxes. — Pár nap múlva bizonyosan mind elszaladnak.

De a király reménye meghiusult; a kis maroknyi hadsereg nem mozdult helyéből.

— Mondjátok meg már e férgeknek, hogy sietve pusztuljanak el! — kiáltá vezéreikhez a király mérgesen. — Mondjátok meg nekik, hogy a perzsa nyilak és dárdák sokasága még a napot is elhomályosítja.

Leonidas, li a spártaiak dicső királya volt, ezt üzente vissza:

— Akkor árnyékban fogunk harcolni!

Xerxes annyira megütöközött e válaszon, hogy Leonidasnak egősz Göröghon feletti uralmat ígért, ha neki meghódol.

Leonidas erre így válaszolt:

— Azért vagyok én itt, hogy meghaljak hazámért, nem pedig, hogy azt rabigába hajtsam!

— Előre! Össze kell e féргеkeket törni! — dühöngött a perzsa király magánkivül.

A rémítő áradat megindult. Lehetséges-e, hogy Leonidas ellene állt volna? Ugy van! Ellene állt csapataival és az áradatot visszariasztá.

Mily bátorság, mily hősiesség kelle ehhez! Ki tudná azt szóval elmondani? A spártaiak elszánt-sága határt nem ismert. A perzsák fűszálakhoz hasonlítanak, melyek a kaszák éle alatt egymásra omlanak. Mihelyt e zsoldos szolgahad, — melyet királyuk üres gögje nem lelkesíthetett — visszariadt, azonnal dultak köztük a spártai hősök, mint megannyi dühös oroszlán. Ezer meg ezer halottjuk feküdt a harczmezőn, melyen a vér patakokban futott végig.

— Huzódjatok a táborba, vagy mind rakásra öletlek; — mondá Xerxes haragtól remegve.

A fővezérek most egy szökevény görögöt hoztak a király elé.

— Mi a neved? — kérdé ez. — Okosan szólj és el ne árulj minket, vagy a kínok minden nevével végeztetek ki.

— Nevem Ephialtes; — felelé az alacsony kém. — Átvezetem én a hadadat, óh leghatalmasabb király! — a hegyszoroson. Egy titkos ösvényen fogom átvezetni, és így ellenségeidet körülfogjuk.

— Mentve vagy, — szól erre a király. — Adjatok neki aranyat, kincseket, a mennyit elbir. Derék, jeles férfiú vagy!

És e derék, jeles férfiú átvezeté hazája ellen

titkos utakon a perzsák hadait. E derék férfit egy becsületes jellemmel bíró király bitófával jutalmazta volna.

Leonidas egyszerre iszonyu morajt hall közéleti a titkos ösvények felől.

— A perzsák ideát vannak!

Még a legbátrabb harczosok is elsápadtak e rémhírre!

Leonidas hirtelen serege elé állt, s vezéreit magához intve ekkép szólítá meg őket:

— Vitézek! Hü bajtársaim! Az óriási had kelesztül tört a hegyszoroson. El vagyunk árulva! Egy régi jóslat azt mondja felőlünk, hogy vagy hazánk kerül rabigába, vagy pedig én a harczmezőn halok meg. Én tehát azt akarom, hogy itt essem el és hazám független maradjon! El fogok esni és mindazok, kik velem harczolni fognak. Ezennel felszólítalak tehát, hogy meneküljetek innen, sietve, a kikerülhetetlen halál mezejéről. Csak azok maradjanak itt, a kik velem a hazáért akarnak meghalni!

Midőn az athénei és spártai hadak belátták, hogy többé az ellenállás hiába való, néma csendben, szomoruan oszlásnak eredtek.

Csak 1400 ember állt mozdulatlanul a milliányi had ellenében. Azok, a kik meg akartak halni.

A tenger a kis szigetre omlott. A maroknyi népet a perzsa hadak százazrei fogták körül.

Ennél rettentőbb csatát nem látott az akkori világ. A százazrek vissza lettek verve, mintha földöntuli erővel birt volna minden spártai hős, úgy harczolt. Nem is e földhöz tartoztak lelkeikkel immár. Jaj volt a perzsának, ki Leonidas elé került.

Az ellenség megszaladt! . . . A honszerelem és elszántság milliókat volt képes legyőzni világ csodájára.

— Előre! vissza! — orditák a rettentő viadalban Xerxes vezérei. Korbácsokkal verték a száz ezreket, hogy néhány embertől vissza ne fusanak! . . .

Egyszerre a kifáradt Leonidas lehanyatlott paripájáról. Nagy lelke visszaszállt az égbe . . .

Ha a nap lehanyatlik, éj lesz mindenfelé.

A kis szigetet elnyelé a tenger. A hazát imádó hősök halva borultak dicső királyuk hideg tetemére.

Mind elestek egytől-egyig. Csak így omolhatott a perzsa sereg tovább holttesteiken keresztül.

És még sem foglalhatták el Görögönt . . . Erejüket Leonidás zuzta össze bajnokaival.

Évek múlva egy kőoroszlánt emeltek az elesett hősök sirja fölé.

Az idő vaskeze eltemeté ezt, de nem képes eltemetni Leonidás nevét, melyre a honszerető kebel lángra gyul, hogy hazájáért — ha kell — halni tudjon.

Petőfi Sándor.

A ritka lelki erő, szorgalom és kitartás példaképe a híres magyar költő, Petőfi Sándor. Egész élete a küzdelemnek szakadatlan láncolata.

Atyja mézáros volt Kis-Körösön, majd Félégyházán, később Szabadszálláson; fia neveltetésére azonban mindent megtett, a mi tőle telhetett. A kis Sándort elküldte Kecskemétre, később Szentlőrinczre, majd Gyönkre iskolába, utóbb a pesti,

majd az aszódi gymnasiumba; sőt zongorázni és rajzolni is taníttatta. Ekkor már verseket kezdett irogatni a fiú és tehetsége szépen fejlődött. Ez idő alatt különféle elemi csapások, különösen az 1838. évi nagy árvíz, szüleit szegénységre juttatták. Ekkor atyja a fiút tanulmányainak folytatására Selmechre küldötte, de ellátása már ott igen szegényes volt egy kamarai hajdunál,¹⁾ kivel egy szobában lakott. Sándor azonban derült szívvel viselte a meg nem szokott nélkülözéseket, s szabad idejét magyar történeti és költői munkák olvasásával és versek írásával töltötte. Ezer meg ezer viszontagságon menve azután keresztül, hanyódott az életben; majd vándorszínész volt, kezdve a czédula-hordozó és színészinás diestelen hivatalán a legnyomorultabb társaságoknál; majd katona, hol a közlegénységnél két év alatt felebb nem vitte. De mindenütt sokat dolgozott és tanult; a sugólyuk deszkájára, a katona-köpenyeg deszkafalára is verseket írt. Pozsonyban egy ideig országgyűlési tudósítások másolásával tengette életét; aztán Debreczenben színeszkedett, hol betegséggel, s oly nyomorral kellett küzdenie, hogy ruháit is kénytelen volt eladni. Innen 1844. februárius havában elindult Budapestre, utazását így írja le: „Kopott ruhában, gyalog indultam utnak egy pár húszassal és egy kötet verssel. E kötet versben volt minden reményem; gondolám, ha eladhatom, jó, ha el nem adhatom, az is jó . . . mert akkor vagy éhen halok, vagy megfagyok, s vége lesz minden szenvedésnek. Egyes-egyedül mentem a Hegyalján; egy élő lény-

¹⁾ = szolgánál.

nyel sem találkoztam. Minden ember födelet kerest, mert iszonyu idő volt. A süvöltő szél havas esőt szórt rám. Éppen szemközt jött. Arczomon megfagytak a könyvek, melyeket a zivatar hidege és a nyomoruság fakasztott.“ Budapestén aztán egy divatlap mellett segédszerkesztő lett. Itt is szorgalmasan végezte teendőit; javító, ujságíró volt egy személyben, sőt a lap minden számába kellett egy verset is írni, de ő még más lapokba is írt, kitartással tanult francziául és angolul, s rövid idő alatt országszerte ismert és kedvelt költő lett.

Ha bámuljuk Petőfiben a lángészt, meg kell hajolnunk óriási lelki ereje, s kitartó szorgalma előtt. S nem a jellem nemességére mutat-e Orlaihoz írt levelének e pár sora: „Nem fogadhatom el szegény szüleim ajánlatát, hogy ők segíteni fognak. Nélkülöző sorsukban nagyobb bünt követnék el ez által a rablásnál.“

Petőfi lerotta hazája iránti kötelességét mint író, mint katona, s magasztos példája műveivel együtt örökre fenmarad. Bátor lelkesedésre buzdítja ez azokat, kik az önbizalmatlanság nyavalyájában szenvedve, még a vakondturást is áthághatatlan bércznek képzelik.

Munkácsy Mihály.

Munkácsy Mihály, ki később Európa első rangú művészei közt foglalt helyet, a legszigorubb körülmények közt küzdötte föl magát. Korán árvaságra jutván, nagybátyja vette pártfogásába, de e pártfogás nem terjedhetett annyira, hogy a fiu a magasabb kiképzetésben is részesülhetett volna. Élni

csak kell, a szegény fiut hasznothajtó mesterségre adták. Így lett Munkácsyból asztalos-inas. Az a durva vörös festék, melybe a vonalzó zsinórt áztatta, volt az első szín, melylyel festett. De már akkor kitűnt a művészet iránti hajlama, mert az elkészült ládákra, asztalokra, s ágyakra a tulipánokat, s egyéb czifraságokat legörömbestebb festette. Békés-Csabáról Aradra ment mint asztalos-legény. Sehogy sem volt megelegetve pályájával. Említette is nagybátyjának, de ez tudni sem akart arról, hogy öcscse művész legyen, mert szentül hitte, hogy nem válik belőle egyéb szobafestőnél. Ő pedig érezve hivatását, bátyja ellenzése daczára is Gyulára ment, s az ott tartózkodó Szamosi Elek festőtől rajzolni tanult. Végre az óvatos nagybátyja is megadta magát. Munkácsy ugyanis egyszer arra kérte, engedje meg, hogy őt lerajzolja, mibe beleegyezett, azt mondván: „Szívesen, legalább magad is meg fogsz győződni, hogy semmire sem vagy képes.“ A fiatal festő hosszabb ideig rajzolta a képet, míg az a nagybátyja meglepetésére el is készült. „Es csakugyan én vagyok, így szolt; ha már ennyire vagy, hát Isten neki!“ Es többé nem állott ellent. Az ifju folyvást a legnagyobb szorgalommal tanulmányozta a festőművészetet, ugy, hogy minden újabb művén meglátszott a haladás, erőteljesebben nyilvánult a tehetség. S mi lett szakadatlan tanulmányainak érdemelt jutalma? Az, hogy első nagyobb művét, a „Siralomház“-at, mely egy halakra ítelt bűnöst ábrázol, a kit utolsó óráiban egy embercsoport látogat meg, még vázlatban, tehát félig készen egy franczia műbarát huszezer frankért vette meg; ez

a képe Párisban is ki volt állítva, s ott elsőrendű kitüntetéset nyert. Midőn a kitüntetések kiosztották, az egybegyűit közönség csak három nevet éljenzett meg. Egyik Munkácsy volt. Így lett az egykori szegény asztalos-inas Európa ünnepelt festőjévé.

Később „Milton“-jával és „Krisztus Pilátus előtt“ cz. festményeivel aratott világszerte dicsőséget és méltó elismerést. Ez az utóbbi képe 100.000 frtnál többet ér. Utolsó műve az „Ecce homo“ (Íme az ember!) vallásos tárgyú festmény, melyet az egész világ megcsodált.

Igazság és Hamisság.

Elindul az Igazság,
Vele megy a Hamisság,
Édes testvér mindkettő,
Miért, tudj' a teremtő.

Anyjok varrt két tarisznyát,
Sütött nekik pogácsát,
Mindeniknek huszat szánt,
S betarisznyált¹ egyaránt.

Ehetnék a Hamisság:
„Hallod-e te Igazság,
A tiedből ennénk tén,
Az enyémből azután?“

„Jó lesz, jó lesz, együnk hát!“
Megkezdik a pogácsát,
S mig benne tart egy hétig,
Morzsolgatják² mindétig.

¹ Mindegyiknek a táskájába berakta.

² Lassankint evegették.

Ehetnék az igazság:
„Hallod-e te Hamisság,
A mint mondad rendre jár,
A tiedből együnk már.“

De egész nap h'jába kér,
Nem ad neki a testvér;
„Mégis adok jó áron,
Ha a füled levágom.“

Le is vágja a fülét,
Másnap ismét a kezét,
Azután meg a lábát,
S úgy ad egy-egy pogácsát.

Végre szemét szurja ki,
Vakon, bénán vezet;
Az Igazság ráállott:
Így járják a világot.

Gyulai Pál.

A remete vadkan.

I.

A fenyvesből bugyogva, zsörtölődve szalad le a völgybe egy kristálytisza patak.

Néhol nagy, mohos kövek terpeszkednek előtte: azokat megkerüli vagy elsiklik alattok, mint egy ezüstös gyík. Mikor a tajtékozó áramlás kikerül a nagy kő homálya alól, szinte suhanva áramlik tovább a szabad lejtőn. Ott már könnyedén szökelli át az emberfejnagysága szikladarabokat.

Lejebb már a bükk- és tölgy-regió¹ következik. Minden fa legalább is embervastagsága; hallgatag aggastyánai az erdőnek, a kik közt egyetlen egy sincs százesztendőn alul. Ezek az óriások régen elfeledték a gyöngékhez illő hajlongást; bármint tépje-szagassa üstöküket a fergeteg: meg nem alázkodnak. Inkább kettétörnek. A szű, mely titkon örlött, furt kérgök alatt, borzasztó szövetségese a viharoknak. Elgyöngíti, megkorhasztja a legdeliabb fát is és a mikor a megpróbáltatás órája elkövetkezik, nem bírja ki a megrongált törzs a szél-paripák dübörgő rohamát, egyszer csak nagyot roppanva adja be kifáradt derekát, ledől és estében széles nyílást üt a szomszédság lombja közt, vastag ágakat tör le, leveles gallyak sokaságát rántja maga után.

A rengetegeekben sokszor talál a vadász ilyen pusztuló, enyésző gigást.² A viharral vívott párba jé porladó halottait néha gyönyörű zöld lepel fűdi: a mohok gazdag bársonypalástot himeznek ki rajtok, s az indás élősdie növények körülölelgetik elszáradt ágaiikat. Ha a rengeteg vándora megkivánja tőlük a pihenést, s leereszkedik egy ilyen korhadó törzson duzzadó molhpárnára: ropogva süpped be alatta az elmáló kéreg, a melynek a meghasogatóására villámok ereje kellett hajdanában.

Itt még kevés a dal. Énekes madár alig van itt, a lantosok jobban szeretnek a bokrok sűrűjében, a hol könnyebb elrejtőzniök, s a hol könnyebb az édes napsugárral kaczerkodikniok. Megszólal néha

¹Tölgy-regió: az a terület, hol a tölgy diszlik.

²Gigas: óriás.

egy árva pinty, s szagatottan el-eltünődve beszélget magában. A legtöbb dalos madár a szelid völgy szélmentes bokraiban keres tanyát; ott fű nő minden kts tisztáson; ott ezerféle rovar nyüzsög a gallyakon meg a levegőben.

A tölgyes lábánál kezdődik a völgy, ott van a mély katlan, a hol jóformán örökös az árnyék, a hol az őserdő fái ugy borulnak össze, mintha valami titkot rejtenének.

A mint a siető patak leérkezik a sötét medenczébe, maga is megijed a kriptai magánytól; elfelejt csacsogni, halkán fut bele a völgy teknőjébe s ijedten keresi a kijárást, a merre tovább menekülhet. Tétova tévelygéssel futkossa be a völgyfenék eliszaposodott alját, a melynek egy szabadabb pontján buja növényzet közt tűnik el előlünk.

Különös fülledege van itt a levegőnek; a katlan nehezen eresztí ki a dohos gőzöket, a melyek folyvást szálldosnak a nyirkos talajból, A hol a páfrány meg tud kapaszkodni, össze tud sűrűsödni, ott meg épen fojtó párák ülepszének meg a föld színe fölött, az elgazosodott erdő bozótja alatt valahol álló viz van, talán valami mocsár, a mit a tavaszi esőzés óta nem birt még felszini a nap, s a mit folyvást táplál a bujdosó patak.

Ez a füledt, mocsaras bozót a remete vadkan tanyája.

II.

Egy nagy nyul vágat ki a szálfák közül, s hosszú ugrásokkal méri végig a bozót mellett a földet. Megérzi a talaj nyirkosságát s hirtelen visszavált a száraz, cserleves területre. De ott sincs

nyugta, ép arra nincs kedve irányt választani, megint lekerül a patak ágya felé s elszántan lóditja be magát egy hatalmas szökéssel a vízbe, onnan még egy-két ugrás, s a nyul eltűnik a tulsóparti gazban.

Nyomban utána csöndes ügetés nesze hallik a nagy szálfák felől az avaron. Egy vörös bunda oszon ki az erdőből, azon a ponton, a hol a nyul jött. Egy vadászó róka az, a mely izgatottan szimatolja a friss nyulnyomot, s a mint a tisztásra kerül, lelapulva követi a megrémült tapsifülcés utját a patakig.

Ott egyszerre megszakad a szimat. A róka tűnődve ácsorog, azután visszamegy a bozóthoz, a meddig az imént követte a nyomot; bizonytalan talán a dolgában, érzi, hogy rászédtek, de már mindegy, próba-szerencse, belefurakodik a sűrű gazba, a mely a rejtett mocsarat körülvieszi.

Már-már elhangzik moszatolása, a mikor hirtelen erős rőffenés bontja meg a völgykatlan némaságát, s pillanat mulva ijedt lóholással vágat vissza a róka. Egy csuf, haragos szörnyeteg csörtet utána nagy szuszogással, görbe agyarait csatogtatva.

A ravasz koma teljes erejéből inal tova, a pihenésében megháborgatott vén agyaras pedig megáll a bozót szélén s pislá szemmel, ravasz megtorpanással lesi, hogy nem bujt-e meg az az utált jövevény valamelyik szomszédos bokorban.

Hagyományos, öröklöt gyűlölettel van tele minden disznó a kutyafélék iránt, s még a legjámborabb konda¹ is vad haraggal rőffen össze, mihelyt efféle négy lábút érez az irhája körül.

¹Konda: disznónyáj.

A nap ép lehanyatlott a hegygerincz mögé. Nagyot fuj az öreg kan, felemeli bozontos fejét. hegyes, erős sertével borított fülét hátracsapja. orrát idegesen [mozgatja, szaglálódik. Halálos csönd van mindenütt. Egészen kilép a tisztásra; nagy teste alatt mélyen besüppedt a nedves talaj. széles nyom marad a lépése után. Csak most látni, hogy milyen hatalmas állat. Váll-lapja egy közepes embernek a csipejéig érne; iszonyu feje a nyaktőig megközelíti a három araszt, két hüvelyk széles agyara félkörben hajlik hátrafelé; zömök. szinte pupos, vállán valóságos sörénynyé fajul a sűrű sörté.

Az iszapos, fekete állat aránylag könnyű, majdnem fürge mozgással halad a nagy erdő széléig. s ott nyomban nekitámaszkodik egy óriás éger derekának; azon végig-végig horzsolja vaskos termelét: vakarózik. Azután abbahagyja ezt a különös mulatságot, hallgatózik. Semmi nesz. Ez kell neki. Lassu bandukolással megy végig a völgyön, de a legkisebb neszre megáll. Nagyokat fuj, ugy lesi: mi újság? . . . Mintha a fü gyanusan mozogna a lába körül. Odapislog: eh, egy hitványka kigyó. Máskor goromba módon habzsolná fel, de most nem törődik vele; inkább annak a jóféle gombailatnak a fészket keresi meg, a mely épen az orrába csapott.

Addig kutat, a mig rá nem akad; még a gyökerét is kitorja a földből, s elégedett rőfögéssel csemcsegi fel az utolsó morzsáig. Ide már közel van a gombás, a holdvilág épen most bujt ki. s oda süt a néma szakadékba.

De nem kívánkozik arra a remete. Átkozott

hely az, ott volt valaha az a hires csunya végű párba. Valami halvány-piros arcú tinóru-gombán veszték össze ellenfelével, a ki szörnyen oldalba nyomta a támadásra készületlen pajtást, s akkor egymásnak estek. Csattogtak agyaraik, s borzasztó pofonokat mértek egymás füle tövére; repedt a bőrük, s tenyéryei sebeket hasítottak szurtos uniformisukra. A másik lett a győztes, ségyennel kellett előle megfutnia. Azóta elbujdosott a gombás környékéről a megvert vitéz, s rideg remete-életet él a legdohosabb, legmélyebb völgykatlanban.

III.

Ihol az éjtszaka. Szép csöndes erdei éjtszaka.

Egy korhadt fán bagoly sir, a bokrok fölött denevér csapong. Az erdő éjjeli hangjai váltakozva hallatszanak a meszseségből. Valahol egy róka vakog a holdra; talán ugyanaz, a melyiket a remete az este megkergetet. Még messzebről, a kopár dombtetőről, kutyaugatás felel a rókának. Ott kóborol a csősz, vagy valami pásztor legeltet arra.

Egy korhadt fánál bambán méléz a vén remete. Mintha jó ismerőse lenne ez a fa. Itt volt a télen a farkaskaland. Három nagy ordas akart itt jólakni akkor füstötletlen vaddisznónonkrával.

Bolond állapot volt az. A hó félöles, alig lehetett benne megmozdulni; a farkasok szörnyü tola-kodóan viselték magokat, nekik nem esett a mozgás olyan nehezökre. A legöregebb farkas leült vele szemközt, s azzal rákényszerítette, hogy hátvédöt keressen a másik kettő ellen, a kik — ugy

látszott — meg akarják lepni. Jól tette, hogy meghuzta magát a nagy fa mellett, mert a két bestia csakugyan megtámadta. Ugyanegy oldalról esett rá mind a kettő. Hanem a mint a borzas, haragos kan nekik fordult: vigyorgó pofával torpantak meg. Ezt az óvatlan pillanatot felhasználta a vezérfarkas és egy iszonyu szökéssel a remete fülén termett. Milyen ostoba csel!... Készen várták. A vastagbőrü ur egyet lóditott a fejével, olyan volt az, mint a mikor a faltörő kos zuhan. Egyik agyara eltűnt a rábukó farkas bordái közt. A bandita hörögve rogyott térdre, s akkor a vérszagtól még jobban felbőszült remete elkezdte gyomrozni, marczangolni, apróra széjjel szedni.

A másik két bestia eleinte szükölve, hüledezve biztatta egymást valami pokoli hörgéssel; bizonyosan azt jelentette az: eredj már, ne hadd, te! De egyik sem mert egymaga beleavatkozni. Utoljára is összeszedték az erejüket s egyszerre kapaszkodtak bele a rőfögő ellenség hátuljába. Ott bizony csak karczolásokat ejtett az éhségtől elgyöngült farkasfog. Egy féltuczat ujjnyi hasítás pedig csak nem számít egy ekkora kannak? Mi volt az ebben a hevületben? Hitvány bolhacsipés. Mikor megunt a kullancsokat,¹ hozzádörzsölte az egyiket a fához, attól annak eltört a hátgerince. A másik hallván a czimborája rekedt hörgését, lába közé kapta farkát s elszelelt a dombra, ott nyalogatta a száját jó sokáig.

Már akkor éjjel bizony szó sem volt pihenés-

¹ *Kullancs*: élősdí apró rovar, mely a bőr alá furakodik, hogy szinte nehéz onnan kiszedni.

ről. Résen is kellett lenni, virrasztani is illett a más-világraküldöttordasok mellett. Nagyobb baj nem esett.

Százszorta rosszabb holmi farkaskalandnál egy golyó, a mely a legvastagabb irhát is átjárja s akkor töri össze a csontokat, a mikor senki sem gondolna veszedelemre. A remetének van ilyen emléke is, a mi alaposan hozzájárult, hogy meg-nemkedjék világgyűlölete.

Előre, előre! . . .

A bozót feketesége eltakar mindent, a hallgatózó kan maga csinálja szuszogásával a legnagyobb lármát. Ha meg-megindul: nagyot zörren nyomában a töredező gally. Gyakran megáll, figyel, hosszasan neszel az erdő szélén az utolsó stációnál. Jól tudja, hogy gyöngye, rövidlátó szeme nem elég biztosíték a meglepetés ellen, a fülében bizik hát. a melynek párja nincs. Egy egér mozgása sem kerülheti el a hallását. A legkisebb gyanus mozgásra nagyot fuj, megfordul, elcsörtet; meg sem áll, míg a legnagyobb csend nem környezi. De ha nincs más hang, mint a kabócza pörccögése és a tücsök trillázása; ha a hold fénye semmiféle szokatlan mozgást el nem árul; ha semerről sem hallani aggasztó neszt: akkor a remete rászánja magát s kiballag az erdőszél sík területére, átkoczog a pusztá gyepesen s bevált a legelső tengeri-táblába, a mely útjában van.

Ott dőzsöl hajnalig; ott töri le s harapja ketté a zöld kukoricza-szárat s fejt le róla nagy szak-értelemmel a zsenge csöveket.

A ki arra vetődik s hallja: el nem tudja gondolni, micsoda vakmerő kukoriczatolvaj végzi ott olyan lármával a dolgot.

Bársony Istrán.

A magyar becsületszó.

(Történeti elbeszélés.)¹

I.

Hideg téli este volt. Sűrűn esett a hó, zúgott a szél s keményen fagyott. A hold néha előbujva a felhőrojtok közül, bevilágította a sötét utcákat.

Gyöngyösön egy nagy ház előtt állunk meg, a mely kiválik a többi közül mind a nagyságával, mind a szépségével. Belülről vigadó kaja, kupák csengése hallik; a lakói vígan töltik az estét. Lép-jünk be mi is, de hagyjuk egyelőre a mulatókat s menjünk a hosszú udvar végében levő kis szobába.

A szobát, a melybe belépünk, inkább kamarának lehetne nevezni. A közepén egy keresztelábu faasztal, a fal mellett két pad: ennyi az egész butorzata. Az asztalon álló mécs gyenge világánál két férfit pillantunk meg egymással szemközt az asztalra könyökölve. Az egyik galambósz, hanem azért a bajusza ugyancsak hegyesre van ám pödörve; a másik a legszebb korát éri, s mind a kettőnek becsületesség ül az arcán. Beszélgetés közben hozzá-hozányulnak az előttük álló kulacs-hoz és jót huznak belőle.

— Hej, János bátyám, — szólalt meg a fiatalabbik — tisztelet, becsület a mi jó urunknak, de én biz kimondom, hogy annál rosszabbat egész életében nem cselekedett, mint a mikor a szavát adta Török Bálint uramnak, hogy soha el nem szökik.

¹ Ez a történeti elbeszélés 1528-ban játszik.

— Mit tudod te azt, öcsém! — vágott közbe fontos képpel az öreg. — Nem tudsz te az urak dolgához! Hátha soha okosabbat nem tett! Te csak végezd szépen a magad dolgát, a többivel aztán ne gondolj!

— De bátyám, van ám még bennem is magyar vér! Nem vagyok én, valaminthogy János bátyám sem olyan szolgálta, a ki csak addig hű az urához, míg jól megy mellette a dolga; azután, ha megfordul a koczka, otthagyja s keres magának más gazdát. Én az uramat, Bodó Ferenczet, legyen bármilyen dolga, el nem hagyom mind halálig . . . Emlékszik-e még, bátya, mikor Egerben Bodó uramat körül fogták a német katonák, s én szabadtottam ki a kezük közül? Akkor megveregette a vállamat és azt mondta, hogy én ezentúl nem szolgálja hanem barátja leszek. Nem felejtettem ám el s nem is fogom elfelejteni soha. Azt ugyan tudom, hogy az ilyen magamfajta együgyű ember ő neki barátja nem lehet, de legalább meg akarom szolgálni, hogy egyszer annak nevezett.

— Ne darálj annyit, öcsém! Mostani sorsában nincs mód, hogy rajta segítsünk, ha csak valami csoda nem történik, s úgy meg nem szabadul. Tanuld meg öcsém, Pista, hogy ha nem tehetsz semmit, ne is szólj! Huszonhét esztendeje, hogy hűséges szolgálta vagyok uramnak, még sem dicsekszem vele; pedig bizony — ez is dicsekvés nélkül legyen mondva — én is nem egy jót tettem Bodó Ferencz urammal.

Az öreg elhallgatott. Rövid szünet után megszólalt István:

— Bizony bátyám szomorú dolog ez a fogság!

Ki tudja mikor viszi kend megint a János király zászlaját!

— Meghoz mindent az idő. Csak már ebből az átkozott fogságból tudnánk kiszabadulni!

István jót húzott a kulacsból, aztán kissé elgondolkozott. Egyszerre, mintha valami ötlött volna az eszébe, fölkiáltott:

— Bátyám!

— Nos?

— Egyet mondok, kettő lesz belőle!

— Csak ki vele!

— Mégis csak kiszabadítom én a mi jó urunkat! Hallgassa csak bátyám, hogyan eszeltem ki a módját!

Addig, míg István elmondja a tervét, menjünk mi be a vigadókhöz.

II.

Magas, ódon tekintetű terembe lépünk. A bolt-hajtásait ékes faragványok diszítik; a sötét falakon ősök képei függenek. Komolyan, mogorván tekintenek le a vigadozó utódokra, szemükben még látszik a tűz, a melylyel beszéltenek az ország gyűlésén, a tekintetükben a bátorság, a melylyel a csatatéren küzdöttek drága hazájukért. A marczona férfiak sorát közben-közben egy-egy szelidebb tekintetű tisztos matróna képe szakítja meg. A képekkel szemközt a másik falon fegyverek, kardok, pajzsok és dárdák függenek; mind szép fényesek, a mi azt mutatja, hogy gyakran forognak vitéz tulajdonosuk kezében. A sarokban néhány lófark hever. Török Bálint uram nyert csatáinak az emlékei.

De vessünk egy tekintetet a mulatókra is. A terem közepén hosszú asztal áll, körülötte ifjú

hősök és szép kort ért öregek ülnek tarka vegyületben. A vacsorán már úgy látszik, tülestek, mert a kedvverítő boron kívül aztalon nincs egyéb, a szép fehér abroszon pedig az egri vörös bor feltjai tanúskodnak a vendégek jókedvéről. Vigan beszélgetnek a csatákról, a melyeket vagy az őseik, vagy maguk vívtak, s a kedvüket nagy mértékben fokozza a kupáknak egyre kevesbedő tartalma.

Most az asztal végén fül áll egy diszesen öltözött középkorú férfi s a serlegét magasra emelve így kezdi a köszöntését:

— Ezen egy pár szavammal szállok kegyelmedhez, Bodó Ferencz uram!

Erre az asztal túlsó végén egy becsületes arcú férfi emelkedett föl ültéből. Középmagasságú természetét egyszerű barna zsinóros ruha fődte, tömött bajusza erősen ki volt kenve, a haja őszbe csavarodott, az arcán tösgyökeres magyar jelleg ült. A székéről fölállván a házigazdának, Török Bálintnak a megszólítására régi magyar szokás szerint e szavakkal felelt:

— Állok elébe, Török Bálint uram!

A vendégek töltögettek a billikomba a jó erős egriből, előre tudván, kire emelte a serlegét a zives házigazda.

— Adja az Isten, — így kezdte a beszédjét Török Bálint — hogy kegyelmed, Bodó Ferencz uram ne sokáig legyen foglyunk és ellenségünk, hanem mennél előbb legyen barátunkká és Ferdinánd király hívévé s mint ilyent, az Úristen sokáig éltesse!¹

¹ Bodó Ferencz, ki János király híve volt, 1527 deczember 31-én a keresztési mezőn vívott ütközet alkalmával jutott a Ferdinánd-pártiak kezébe.

Hatalmas éljenzés hangzott föl a teremben; kiki sietett Bodó Ferenczhez poharat kocczintani a köztiszteletben álló derék férfiúval. Miután pedig az éljenzés megszűnt, s mindenki külön is elmondta a „sokáig éljent“-t, Bodó Ferencz így felelt Török Bálint fölköszöntésére:

— Nagyon köszönöm kegyelmednek, Török Bálint uram, rólam való szives megemlékezését, köszönöm kegyelmeteteknek is jó urak, irántam tanúsított barátságukat, de ami az átpártolást illeti, mint igaz magyar, még kényszerítve sem fogom megszegni az eskümet, hanem hű embere maradok Zápolyai János királyomnak.

Ezután még sok jó egrijét fogyasztották el a vendégek Török Bálint uramnak, s mindenki többet ivott az elégnél. Végre nem bírtak már ellentállni az álomnak s éjfél tájban szétoszlottak, és kiki a szobájába vonult.

III.

A palotának koromsötét folyosóján két férfi halad. Óvatosan, lábújjhegyen járnak, lépteik félelmet úrulnak el, épen mintha az életüket lopnák. Halkan suttognak egymás közt.

— Pista, Pista, ha rajta kapnak! — mondja az egyik.

— Ne féljen bátyám! Le vannak a csatlósok úgy itatva, hogy trombita szóval se lehetne őket álmukból fölverni. Csak bátran előre! De vigyázzon lábára, hogy meg ne botoljék, mert az esése zajt ütne!

Tovább lopódtak a hosszú üres folyosón.

— Hej bátyám, — mondta megint az utóbbi —

ha megmentenők az urunkat. nem tudnám, mit tennék örömben!

— Mégis csak van neked, Pista, életre való cszed. Magamnak is becsületemre válnék ez a te gondolatod. Bodó Ferencz uram a becsületére fodafta, hogy el nem szökik. Jó; hát így nem is szegi meg szavát, mégis szabad lesz. Mi nem fogadtuk a becsületünkre, hogy meg nem szöktetjük ő kegyelmét. Pompás egy gondolat! Vedd elő a kanóczot, Pista, mert így nem találunk rá az ajtóra.

Pista lassan égő kanóczot húzott elő, s annak a gyenge világánál végigvizsgálták az ajtókat, végre egynél megállapodtak a hű szolgálak, mert hogy ők voltak, bizonyosan tudják már az olvasóim.

— Nyisd ki, öcsém, — mondta János — de vigyázz, nehogy nagyon nyikorogjon a kulcs. mert ha rajta kapnak, akkor mind a hárman elvesztünk.

A kulcs egyet nyikordult, s az ajtó nyitva volt. A két szolgál belépett a szobába.

A magas ablakon gyönyörűen világított be a hold. Bodó Ferencz uram ott feküdt nyugodtan az ágyában. János odalépett és felrázta álmából. Bodó azonban el lévén kábulva, sehogy sem tudott helyre igazodni.

— Keljen föl, uram, és öltözzék gyorsan. — szólt István, mi megszabadítani jöttünk kegyelmedet.

— Ki az? Mi az? Ki mer engem megtámadni? — kiáltotta félálomban Bodó.

— Hallgasson, uram, — mondta János; de minden esítítés hasztalan volt. végre be kellett tömniök az uruk száját.

Azután nagy sebtiben felöltöztették s kilopták

a hátulsó kis ajtón, a hol már készen állott három fölnyergelt paripa. Az egyikre fölültették Bodót a ki tovább szunyókált s jóformán nem tudta, mi történik vele; azután ők is lóra kaptak és közre fogván az urukat szépen odább álltak.

IV.

Reggel, midőn a nap széthintette aranyos sugarait, egy kis faluban ébredt föl Bodó. Parasztszobában találta magát és a szolgálait látta maga mellett. Nem tudta megfogni, hogyan került ide. János és István örömkönnyek között beszélte el neki a mult éjjel eseményeit. Bodó csodálkozva hallgatta az elbeszélésüket; azután megértvén a dolgot nyakába borult a két hű embernek és sirt örömben, mint egy gyermek.

Ki volt nagyobb?

Nem tudom én, melyik volt szebb.

Melyik dicsőbb, melyik nagyobb:

Az-e, a ki bedöngette

Keleten a nagy érczkaput.¹

Az-e, ki a hét vezérral

Döntő² karján sebet vágott.³

Hogy halálíg védelmezik

Ezt a dicső, szép országot.

¹ Botond : — ² sultó : — ³ Árpád.

Az-e, a ki réges-régen
Olyan nehéz halált túrt el,
Hanem akkor is még egyet
Leütött a táborkürttel.¹

Nem tudom, én melyik volt szebb,
Talán az a híres László,²
A ki kivált seregéből
Oly magasan, mint egy zászló;

S mikor királynál is nagyobb
Úrrá akarták őt tenni,³
El nem ment egy tapodtat sem,
Mert csak magyar akart lenni.

Vagy az, a ki Isten után
A legnagyobb csodát tette,
Mikor Nándorfehérvárnál
Reárohant Mahomedre.⁴

Avagy az, ki a zászlóval,
Melyen volt a Szent Sűz képe,
Hogy ne jusson más kezébe,
Ugy ugrott le a mélységbe.⁵

Vagy az, a ki Budavárban
Vérhalálát úgy fogadta:
Hédervári, öregapám⁶
Valamelyik öregapja.⁷

¹Lehel; — ²Szent László; — ³a német fejedelmek föl-
ajánlották neki a császári koronát; — ⁴Hunyadi János; —
⁵Dugovics Títusz; — ⁶Hédervári Kont István; — ⁷a költő
a családjabeli hagyomány szerint Kont István ivadéka volt.

Avagy az-e, ki félkézzel
Malomkövet hengergetett,
Két nagy karddal verekedett,
Holtak hátán ivott, evett.¹

Vagy az volt-e a legdicsebb,
Hősebb, nagyobb mindannyinál,
Az a nemes fiuból lett
Világverő hollós király.²

Vagy az, a ki várfalánál
Karjaiban jobban bizván³
Szigetvárnál kirohant és
Úgy halt meg a holtak hidján.⁴

Vagy az, a ki... Sokan voltak!
Nem tudom, hogy ki volt nagyobb,
Csak áldom az Istenemet,
A mért én is magyar vagyok.

Egy pár papucs.

Élt Bagdadban egy öreg kereskedő, a ki hir-
hedett volt a zsugoriságáról. Jócskán megszédte
már magát, mégis olyan rongyos köntösben járt,
hogy kilencz macska sem fogott volna meg benne
egy egeret. A turbánja daróczból⁵ volt, a melyről
szennyes és fakó volta miatt a város legöregebb

¹Kinizsy Pál; — ²Hunyadi Mátyás; — ³jobban bizván a
karja erejében, mint a vára falaiban; — ⁴a holtakkal borított
felvonó-hidon.

⁵A *turbán* a törökök és más keleti népek fejrevalója:
sipka köré többszörösen csavart szövetharag.

emberei sem tudták volna megmondani, hogy mi is lehetett a színe hajdanában, mikor a vén zsugori vette. De valamennyi ruhadarabja közt legnevezetesebb volt a papucs. Nagy vas-szegekkel volt kiverve a talpa; a felső bőre meg annyiféle darabból volt összeférczelve, a hányból csak egy koldús-czondra állhat; mert ezt az egy pár papucsot már tiz álló esztendeje hordta, és Bagdad városának valamennyi vargája rajta hagyta a keznyomát, foltot foltra vetve, hogy csak valamiképp összetartsák a sok dirib-darab bőrt. Elgondolhatni, hogy ez a toldott-foltott lábbeli jó egy pár kilót nyomott. S ha Bagdadban idomtalannak akartak nevezni, csak azt mondták rá: „Hisz ez a Kászemi papucs!” Tudnivaló ugyanis, hogy a vén zsugorit Kászemnek hitták.

Történt egyszer hogy az öreget, a mint Bagdad piacznán sétált, megkínálták néhány szép kristály-edénnyel. Szüksége ugyan nem volt rájuk, de minthogy keveset kértek értük, hát megvette. Néhány nappal utóbb értésére esett, hogy egy bukott kenőcsárusnak van még egy akóra való rózsavize, a melyet fele áron kész eladni, mivel meg van szorulva. Kászem kapja magát, felkeresi a kenőcsárust, megveszi tőle a rózsavizet és nagyon örül, hogy olcsó áron juthatott hozzá. A keleti népeknél ilyen vásárlások után áldomást szokás adni, de a mi zsugorinknak esze ágában sem volt, hogy ezt a szokást kövesse. A helyett. gondolta magában, jobb lesz egyszer megöblítenie régóta piszkos testét. A mint a fürdőházba ért, s a kőfolyóson a nehéz papucs talpak kalfogása visszahangzott, egy ismerőse megszólította, hogy ideje volna immár ócska papu-

csát nyugalomba tennie és helyette újat szereznie. „Hiszen azon már évek óta jártatom az eszemet. — felelte a zsugori — de valahányszor jól szügyre veszem ezt a két jószágot, mindig ugylátom, hogy biz ezek nem épen oly rosszacskák, hogy tovább ne szolgálhatnának.” Azzal ment fürödni. Vele szinte egy időben jött a fürdőbe Bagdad birája, de Kászem előbb lépven ki a fürdőből előbb is ért az öltöző terembe. Öt magára vette a ruháját, s a mint a lábát a hires papucsba akarta csusztatni ime, a maga lábbelije helyén más pár papucsot talált, a mely új is volt, szép is volt. A mi zsugorink azt hitte, hogy talán az az ismerőse, a kivel az imént beszélt, lepte meg ezzel az ajándékkal, és nagy vigan baktatott haza az új papucsban. Nem is sejtette, hogy a bíró papucs van a lábán. Azalatt a bíró is bejött az öltözőbe, és könnyű elképzelni, mily nagy volt a bosszúsága. midőn a saját újdonat-új papucs helyén egy pár ócska papucsot talált. Lärmát csapott, és az összesődült szolgálk azonnal ráismertek, hogy az a Kászem papucs. Rögtön Kászemért küldöttek s mint tetten kapott tolvajt vezették a bíró elé. Hiába szabadkozott, hogy tévedés volt az egész: a fölbőszült bíró rá sem hallgatott, hanem mindjárt tömlöczbe csukatta s abból Kászem csak nagy összeg árán menekült ki. Aztán nagy búsan elgondolta magában, hogy ezen a tömördek pénzen akár száz pár papucsot vehetett volna magának. Elkeseredésében fogta az ócska papucsot és beledobta a Tigris folyóba, a mely az ablakai alatt folyt el. Másnap a halászok, a mint fölhúszták kivetett hálójukat, úgy találták, hogy igen nehéz. Örültek a jó

fogásnak, de az örömük csakhamar odavolt, mert nem halat találtak a hálóban, hanem Kászem papucsát, a melynek kiálló szögei csunyául kilyuggaták a hálót is. A halászok haragjukban kapták magukat, a két idomtalan jószágot behajították a zsu-gori ablakán. Puff! A papucsok épen a kristály-edényekre találtak esni, és kiömlött a sok gyö-nyörű rózsavíz!

Kászemnek, a mint belépett és látta az iszonyú rombolást, először elállt nem csak a szava, hanem még a lélekzete is; azután kitört belőle a méreg. „Átkozott portékák; Ti bizony még koldusbotra juttatnátok a gazdákat; no de nem addig a! Jösz-tök le a kertbe: föld alá veletek, — ott rothadjatok!” Gödröt ásott a veszedelmes lábbelinek, aztán eltemette. Csak az volt a baj, hogy szomszédja, a kivel nem a legjobb barátságban élt, meglátta, a mint a kertben sietve és nagy titokban ásta a gödröt, s azonnal szaladt jelenteni a kormányzóhoz: „Kászem a kertjében nagy kincset lelt!” A kormányzó kapzsi ember volt, legott vallatni kezdte Kászemet a kincs miatt, és hogy a kincset elő nem adta, megint hüvösre került s nagy summa pénzzel volt kénytelen magát kiváltani. A mint kibocsátották, visszakapta az ócska papucsát is, s ekkor nagy keservesen ily szavakra fakadt: „S én még ezt a két gonoszlevőt magammal vigyem! Soha!” Azzal fogta a két bajszerzőt s a kormányzó palotája előtt a vízvezetékbe dobta. „Remélem, — dörmögte magában — innen csak nem kerültek vissza hozzám! No, de elég rosszkor dobta őket a vízvezetékbe, mert a csövek úgyis tele voltak már iszappal, s a mint ebbe belefurdott a két nagy

papucs, elállt a folyás, és a víz kiöntött. A küt-mestereket legott felelősségre vonták a hanyagságukért, de ők szépen elhallgatták az eliszapodást és az egész bajért Kászem papucsát okolták. A kormányzó megint jókora birságot rótt az öregre.

Kászem magán kívül volt dühében, hogy nem tud megszabadulni a papucsától, a mely már oly tömédek pénzébe került. Hazamenet folyton azon gondolkozott, hogy mi módon emészthetné el a megátalkodott két pénzpusztítót. „Tűzbe veletek, ti megbabonázott portékák!” kiáltotta, a mint hazavért. „Remélem hogy hamvaitokból csak föl nem támadtok!” Már-már végrehajtotta volna ezt a bölcs tervet, mikor eszébe jutott, hogy ily nyirkos állapotban bajos lesz porrá égetni a szerencsétlen lábbelit, meg többeske fájába is kerül, mint ha előbb száradni hagyja. Fölvitte hát száradni a háztetőre. Alighogy letette, odaugrott a szomszédtetőről egy macska, elkezdett a papucsokkal játszani és az egyiket leejtette az utcára. A nehéz papucs egy aramenő asszonynak betörte a fejét; az asszony a földre rogyott, s a gyermek, a melyet karján vitt, súlyos sérüléseket szenvedett. Kászemet ismét törvénybe idézték s megint kegyetlenül megfizették.

Ekkor az öreg oly keserves komolysággal, hogy a bírót is megnevettette, így könyörgött: „Óh, kegyelmes bíró uram! mindent szívesen megfizetek, csak arra kérek, hogy ezt a két gonoszlevőt — itt a papucsokra mutatott — vettesd örökös fogságra, hogy többé ne üldözhessenek. Rossz szellemek bújtak beléjük, azok üzik velem játékuk. Óh, kegyes bíró, szabadíts meg engem ettől az egy pár papucstól!

A bíró teljesítette Kászem kérelmét, de hozzá-tette: „Lásd, vén bolond, a fősvény többet költ!”

Az olympiai játékok.

I.

A görögök legrégibb és legnevezetesebb nemzeti ünnepei az olympiai játékok voltak.

Olympia egy kis völgyesik volt, a mely a Peloponnesusban, Elis tartományban feküdt. Barát-ságos, sűrű lombokkal benőtt domblánczolat, továbbá az Olympus és a Kronion hegye vette itt körül az ünnepi játékok színterét, a melyet a nyolczadfél mérföld hosszú „szent ut” kötött össze Elis városával. Azon számos szent hely között, a melyek a szent térség platánjai és vad olajfái árnyékában állottak, Zeus temploma volt az első. Ebben állott a görögök főistenének aranyból és elefántcsontból készült óriási szobra, a leg-híresebb görög szobrásznak, P'hidiasnak legremek-kebb műve. Ezenkívül említést érdemel még Hera¹ temploma, továbbá Zeusnak nagy áldozó oltára, a melynek a magassága 22, a kerülete 125 lábnyi volt; végre ugyanott voltak még a kincstárai azon államoknak, a melyek áldozati ajándékokat küldöt-tek Olympiába, — egy épület, a melyben ünnepi lakomákat rendeztek, egy tanácsház és a játékok színterei: a *hippodrom* és a *stadium*.

Az olympiai játékokat minden ötödik évben nyár derekán tartották meg: s az ünnepiességek alatt abban kellett hagyni minden ellenségeskedést az egész országban, hogy mindenfelől szabadon jöhessenek a versenyzők és a nézők. A mely állam megszegte az ünnepi békét, az pénzbírságot tarto-

¹ Hera a régi görögöknél Zeus főisten neje volt.

zott fizetni, s míg le nem róttá, a polgárainak nem volt szabad megjelenniök az ünnepen.

Miután az egyes görög államokat hivatalosan meghitták az olympiai játékokra, mindenelőtt a versenyzők jelentkeztek az elisi rendezőbizottságnál. Ennek a kötelessége volt megállapítani a játékok pontos műsorát, a melyben ki volt téve minden versenyzőnek a neve, a származása, a hazája és a verseny neme, a melyben részt akar venni. Azután a jelentkezőket Elisbe idézték, a hol a versenybírák az ottani gymnasiumban egy hónapon át vizsgálták a versenyző képességüket, összeállították őket a koruk és az ügyességük szerint, s visszautasították a hasznavehetetleneket. Ezzel csak azt akarták elérni, hogy a nézőközön-ség ne csalatkozzék meg a várakozásban; azért az ismeretes, jóhírű bajvivóknak elengedték a próbát.

A résztvevőknek a tanácsházban Zeus szobra előtt esküvel kellett erősíteniük, hogy még semmi-nemü gaztettet nem követtek el, hogy nem fogják megszegni a versenyszabályokat, hogy legalább is tíz hónapon át készültek a próbákra és hogy szabad görögök, s nem barbárok, se nem rabszol-gák. De viszont a versenybírák is esküvel fogadták, hogy megvesztegethetetlenek lesznek és igazságosan fognak ítélni. Ezen előkészületek végeztével a versenyzőket ismét hazabocsátották, meghagyván nekik, hogy bizonyos határidőre ismét jelenjenek meg Olympiában.

Míg végre közeledett a versenyjátékok ideje, s elérkezett a szent hónap, utra keltek a nézők is, még pedig nemcsak a tulajdonképeni Hellasból, hanem Kis-Ázsiából, Sziciliából és Nagy-Görög-

országból¹ is. Az államok maguk is küldöttek ünnepi követségeket, a melyek az olympiai Zeusnak áldozatokat és ajándékokot vittek. Ezen követségekhez rendszeren magánemberek is csatlakoztak, a kik mint nézők vagy kereskedők siettek a játékok színterére. A nézők között barbárok és rabszolgák is helyet foglalhattak.

II.

Az olympiai játékok kezdetben egy nap véget értek; később azonban, egyre több és több lévén a verseny, legalább öt napig tartottak. A versenyjátékok mellett sok idő telt el az áldozati szertartásokkal, a körmenetekkel, az áldozati és a győzedelmi lakomákkal is. A versenyek futásban, birkozásban és ökölvívásban állottak; ezután következtek a legdicsebb gyakorlatok: a versenykocsizás és a lófuttatás.

A versenyek színtere a *stadium* és a *hippodrom* volt. Az előbbiben, a melynek a hossza 181 métert tett, nyitották meg mindjárt az első nap a versenyek sorát. A stadium töltésekkel volt befoglalva, s a töltéseken kő padsorok húzódtak végig ülőhelyül a nézőközönségnek. A pálya egyik végét egyenes fal zárta be; itt voltak a korlátok, a melyeknél a versenyfutás kezdődött. A másik végén fallal körülvett s fölül oszlopsorral ellátott félkör volt. a melynek a padsorait az előkelő nézők, az államok követői s a versenybírák foglalták el, az alsó része

¹ Nagy-Görögországnak Italia déli részét nevezték, a hol virágzó görög gyarmatok voltak.

pedig a birkozók s az ökölvívók mutatványai számára volt szabadon hagyva.

Az első nap reggelén a biborba öltözött és koszorúval ékesített versenybírák, a versenyzőkkel együtt mesterséges földalatti bejáráson át bevonultak a stadiumba. — A megjelenésüket trombiták harsogása jelentette az összegyűlt nézőknek. Egy kikiáltó a versenyfutókat a korlátok közé szólította, kikiáltotta a nevüket és hazájukat, s minden egyesnél megkérdezte, hogy nincs-e valakinek kifogása az illetőnek szabad polgári volta vagy erkölcsi viselkedése ellen. Ha senki sem szólalt föl, a versenyzők sorsot húztak annak az eldöntésére, hogy kik fussanak együtt. Négyen-négyen futottak egyszerre; s az egyes csoportok győzteseivel még egyszer versenyt futottak egymással és aki ebben a versenyben elsőnek érkezett, az volt a győztes. A birkozóknál és az ökölvívóknál azonban, a kik kettesével küzdöttek, természetesen mindaddig újra ismétlődött a sorshuzás és a mérkőzés, míg utoljára csak egy pár maradt.

Versenyt futás többféle volt. A legegyszerűbb abban állott, hogy a versenyzők egyszer végig futották a pályát a korlátoktól a félkörig. Ehhez, minthogy a pálya aránylag nem volt hosszú, nem annyira kitartás, mint inkább gyorsaság kellett. Később a kettős versenyfutás járult hozzája, a melynél a versenyzők a pályát kétszer futották be, t. i. a korlátoktól a tulsó végéig, s innen megint vissza a korlátokig. Ennél a futásnál már inkább kellett kímélniük az erejüket. De még több kitartás kellett az ugynevezett hosszú futáshoz, a melynél 7—24-szer futották végig a stadiumot.

Ilyen hosszú futás alkalmával történt, hogy a híres spártai versenylutó, Ladas, elsőnek érkezvén holtan rogyott össze. Ellenben egy Polites nevű versenylutó egy és ugyanazon nap mind a három futásban győztes lett, s az argosi Argeius aznap, a melyen a hosszú futásban győzött, Olympiából Argosba futott megjelenteni a győzelmét. A versenyzők egész meztelenül, olajjal bekent testtel futottak. Később divatba jött a fegyveres futás is, a melynél a versenyzők sisakosan, a lábuk szárán lábvérttel és a karjukon pajzsokkal futottak. A futók hatalmas kiabálással iparkodtak a kitaratásokat fokozni, s ezenkívül a nézők is bátorították, biztatták őket.

A győztes a versenybírák kezéből palmaágat kapott; a nevét a kikiáltó kihirdette, s a hónap tizenhatodik napjára beidéztek a tulajdonképeni megkoszorúzásra.

A hosszú futás után a birkózás következett. A birkózás a görög testgyakorlatoknak legkifejlettebb és legmesterségesebb neme volt. A bajvivók olajjal dörzsölték be a testüket, hogy a tagjaik hajlékonyabbak és erősebbek legyenek, meg hogy a szerfölött való izzadást és a légvonatnak károshatását elkerüljék: azután homokkal hintették be, hogy egyiknek a másik karjaiból ne lehessen egyikönnyen kisiklani. Mikor ez megtörtént, úgy iparkodtak a bajvivók állást foglalni, hogy a nap ne süssön a szemükbe, s aztán megkezdődött a birkózás. Öklözni, rúgni, harapni nem volt szabad, de szabad volt az ellenfél ujjait összezúzni vagy eltörni, hogy a fájdalomtól legyőzve kénytelen legyen a küzdelmet abbahagyni.

A birkózók után az ökölvívók léptek föl. Ez a verseny kétségtelenül a legnehezebb és a legveszedelmesebb volt, mert itt már a versenyzők épsége, sőt élete is kockára volt téve. A puszta ököllel ugyanis nem sokáig érték be, hanem először puha szijfonadékokat húztak a kézre, később aztán erre még kemény, éles borszijakat s végre még ércszegeket, csomókat és bütyköket is alkalmaztak. Ilyen ökölnek minden találó csapása véres nyomokat hagyott maga után. Valamint a birkózásnál, úgy itt is a fürgesség, az óvatosság és furfangosság vezetett győzelemre. A gyakorlott ökölvívó különösen attól tartózkodott, hogy az erejét oktalan heves támadással ne fogyaszssa mindjárt kezdetben; azért eleinte csak védekezett s az ellenfelét a csapások félrehárításával és ügyes félrehajlásokkal igyekezett kifárasztani. A derék körülfogása, a rángatás és a rugás az ökölvívásnál tilos volt, úgyszintén a szándékos agyonütés is. Az utóbbi azonban mégis előfordult néha, kivált ha a vívók hosszabb küzdelem után abban egyeztek meg, hogy a csapásokat nem hártják többé félre, hanem elfogadják úgy, a mint kapják.

Az ökölvívás után korábbi időkben a *pankration*, később a *pentathlon* következett. Az előbbi a birkózás s az ökölvívás egyesítéséből állott, s ennél mindennemű erőszak és csel meg volt engedve.

A *pentathlon*nak öt része volt; ugrás, futás, discusgugítás, dárдахajítás és birkózás. Mindezeket a gyakorlatokat súvolaszó kísérete mellett végezték. Érdekes volt mindjárt a messzeugrás is, mert ennél a görögök nem rúddal lódtották magukat

tova, hanem a kezükben tartott ólom- vagy kőszúlyokkal adtak maguknak nagyobb lendületet.

A *discus* sima és nehéz kis érczorong volt, a melyet úgy gurítottak el, mint most a tekejátéknál (kuglizásnál) a tekét. Az győzött, a kinek a *discusa* messzebbre gurult.

Az egész pentathlonban azt tekintették a győztesnek, a ki mind az öt versenyben túltett a társain.

A második napon a kocsi- és a lóversenyek következtek. Ezekben inkább csak a gazdagok és az előkelő emberek vehettek részt, mert a lovak aránylag drágák voltak. A lovasversenyeket a hippodromban tartották. A közönség egy része a donb oldalán ült, másik része pedig a dombbal párhuzamosan emelt töltésen. A versenypályának azon a végén, a melytől a futtatók elindultak, szép csarnok állott. A hippodrom valószínűleg kétszer oly hosszú volt, mint a stadion; a szélessége pedig 120 méter volt. A versenykocsik kétkerekűek voltak, s kezdetben négy, később két ló volt beléjük fogva. Csikófogatokkal, sőt később öszvérekkel is versenyezttek, de az utóbbiakkal való versenyzést csakhamar abban hagyták, mert nem nyújtott tetszetős látványt. A koszorút nem az kapta, a ki a győztes lovakat hajtotta, hanem a tulajdonosuk, ép úgy, mint a mostani futtatásoknál is.

A lófuttatásoknak volt egy különös nemük, a mely abban állott, hogy a lovon ülők az utolsó fordulónál leszállottak s a paripát a kötőféknél tartva gyalog siettek mellette a cél felé.

III.

Az olympiai játékok nézőinek a sok érdekes látványért meg is kellett szenvedniük. Már napkelte előtt kénytelenek voltak helyüket elfoglalni, mert mindig annyi volt a néző, hogy a ki jókor nem iparkodott, annak nem jutott hely. Történt egyszer, hogy egy aggastyán elkésve érkezett a nézőtérre és sehol sem talált üres helyet. Végigjárta a padosorokat, de mindenünnen gúnynyal utasították el, sehol sem akartak helyet szorítani. Midőn azonban odaért, a hol a spártaiak ültek, az ifjak mind s a férfiak közül is sokan fölálltak és megkínálták a helyükkel. A becsülettudásnak ezt a bizonyosságát az egész gyülekezet megtapsolta; az öreg pedig sirva mondta: „Minden görög tudja ugyan mi szép és mi illik, de tenni csak spártaiak teszik.” Ebből a történetkéből kitetszik az is, hogy a nézők oly szorosán ültek egymás mellett, hogy szinte ember ember hátán ült. A nagy tolongáshoz járult még a nyári nap heve meg a versenyzőktől fölkavart por is.

A nemzet jeleseit, midőn megjelentek, megtisztelő tetszésnyilvánításokkal fogadta az összegyűlt közönség. Így pl. midőn Themistokles a salamiszi ütközet után megjelent a stadionban, az egész közönség föllált és nagyobb figyelemmel nézte a hős vezért, mint a versenyzőket. Platót¹ tapssal fogadták és minden szem feléje fordult, midőn Olympiában megjelent.

Némelyek arra használták a kedvező alkalmat,

¹ *Plato* híres görög bölcsele volt (Kr. e. 429-ben született és 347-ben halt meg).

hogy bemutatták az összegyülteknek a szellemük termékeit. Különösen az ötödik század végétől kezdve szokásban volt Olympiában beszédeket mondani és költeményeket szavalni. Állítólag Herodotus¹ is fölolvasta itt az ő történelmi művének egy részét. Hippias sophista² pedig egyszer arra ajánkozott hogy bármilyen tárgyról kész rögtön beszédet mondani és minden hozzá intézendő kérdésre válaszolni. Sőt, hogy lássák, mily sokoldalú ember ő, azt állította, hogy nemcsak a geometriát, a zenét, az irodalmat, a költészetet, a természetrajzot, a bölcséletet és a politikát érti alaposan, hanem még gyűrűjét, a köpenyegét és a saruját is maga készítette.

Végre még a kikiáltók és a trombitások is versenyre keltek, s a győztesek jutalomban részesültek. A régi írók megemlékeznek egy Herodorus nevű trombitásról, a ki egyszerre két trombitát fújtt és tizenhatszor nyert pályadíjat.

A versenyek után néhány napra következett a győztesek megkoszorúzása. A delphii oraculumtól kijelölt vad olajfa ágaiból készültek a koszorúk. Az olajágakat aranykéssel metszette le egy fiú, azután a szalagokkal díszített koszorúkat a kiosztás előtt közszemlére tették ki Zeus templomának az előcsarnokában. A győztesek megkoszorúzása a versenybírák egyikének a föladata volt. Midőn az illetőnek a fejére tette a koszorút, a kikiáltók még egyszer tudtára adták a közönségnek, hogy kicsodá

¹ Herodotus a legrégebbi görög történetíró volt (Kr. e. 484-ban született.)

² a *sophisták* a bölcselkedés és az ékesszólás tanítói voltak.

és hová való. A megkoszorúzottat a honfiktársai örömríadással üdvözölték, a melybe némelykor valamely ellenséges állam polgárainak a püsszegése vegyült.

A győztesek örömtől ittasan zeneszóval vonultak az áldozó oltárokhoz, hogy letegyék rájuk az isteneknek hozott áldozati ajándékokat. A nép kísérte őket. Az oltároknál, valamint később a győzők tiszteletére rendezett ünnepi lakoma alatt a karok diadalénekeket zengtek.

A közlakoma után a győzők megvendégelték a barátait, sőt egyik-másik gazdag győztes néha az egész nagy nézőközönséget meghitta az áldomásra.

Még nagyobb kitüntetések érték a győztest, midőn hazatért a szülővárosába. A barátjai és a rokonai elébe jöttek, ki kocsin, ki lóháton. A népsokaság körülujjongta, mikor diszes ruhában, négy fehér ló húzta magas kocsiban állva bevonult a városba, még pedig egy résen át, a melyet külön e célra ütöttek a falba annak a jeléül, hogy az a város, amelynek ilyen fiai vannak, nem szorul falakra.

A huszár-ló.

A huszár-ló nem olyan ló,
Mint a többi közönséges; ;
Megérzi, hogy ki az ura.
S aztán ő is büszke, kényes.
Ha még tegnap hámban volt is,
Csak egy kis sarkantyú neki.
S ma már lábát mondhatatlan
Gyönyörűségesen szedi.

Ugy ismeri a gazdáját,
Mintha csak pajtása volna;
Ha már kardcsörgését hallja,
Fölnyerit az istállóba,
S mikor beér a gazdája,
Ugy megvihog, úgy megkapál,
Csak egy kissé nagyobb öröm,
Meg is szólamlanék talán.

Keze között huszárjának
Engedelmes, mint a bárány,
Hanem azért, a mikor kell,
Valóságos tüzes sárkány.
Legveszettebb pedig akkor,
Ha megülni más akarja,
Természete, hogy hátára
Csak a gazda-huszárt hagyja.

Akárminő jó dolga van
Lehet zabja vize elég:
Ha gazdája buslakodik,
Ő is lesüti a fejét.
De mikor a huszár vigad,
Bár mindene csak zabszalma,
Majd kibujik a bőréből,
Ugy ugrál az istenadta.

Háboruban egy fél huszár!
Ha gazdája levág hatot,
A mennyi a hatnak fele,
Hármat mindig összetapod.

S ha a huszár hetet talál,
Adós még akkor sem marad,
Ő akkor egy negyedikből
Legalább is jót kiharap.

Vénségére kimustrálják,
S olyan ló lesz mint a többi,
Szépen eke elé fogja
Holmi szántóvető földi.
Napról-napra levertebb itt,
Semmi sem kell többé neki,
Uj gazdája buslakodik,
Hogy a lovát mi lelheti.

Egyszer is a szántás közben,
Hogy huszárok mennek arra,
Nagyot nyerit a vén állat,
Mikor a trombitát hallja,
S földhöz vágva öreg testét,
A halálhoz így lel módot . . .
Uj gazdája azt mondja rá:
Alighanem huszár-ló volt!

Tóth Kálmán.

Hogyan fogott a huszár ellenséget?

Háboruban voltak a huszárok, de már jó ideje nem volt ütközet, hát unatkoztak. Egyszer délután összeültek néhányan beszélgetni.

— Ugy látom, — mondja az egyik — ma megingt nem verekszünk.

— Azt hiszem én is, — felelt a másik.

— Pedig így ugyan lassan telik az idő. Legalább egy foglyunk volna, hogy elbolondozhatnánk vele.

— Ha csak az kell, hozok én! — mondja a trombitás.

— Ugyan hogyan hoznál?

— Az az én gondom, csak bizzátok rám a dolgot!

— De eleven legyen ám!

— No hát eredj! — mondják valamennyien, A huszártrombitás lóra pattan és elvágat.

Volt a közelben egy kis patak, annak partján egy pár szomorufüz állott, s innen már látni lehetett az ellenség előőrseit.¹

A mi huszárunk a patak partján leszáll a lóról oda köti a tüzes paripát az egyik fűzfához, maga pedig meghuzza magát a kukoricza közt.

Nem sok idő telt bele, észrevették az ellenséges előőrson a gazdátlan lovat. Egy közülök óvatosan odalopodzik, körülnéz, hogy nincs-e a ló gazdája valahol a közelben. Nem lát senkit, hát szépen eloldja a lovat és felül rá. A trombitás minden mozdulatát szemmel tartotta az ellenségnek, s a mint az éppen el akart iramodni a lóval, kapja magát a huszárunk, elővesszi a trombitát és takarodót² fúj. Erre a ló megfordul, vágatva siet a huszárok tábora felé s viszi magával a kétségbeesett foglyot.

¹ *előőrseik*-nek azon katonákat nevezik, a kiket háboruban a tábor körül egymástól bizonyos távolságra kiállítanak a végből, hogy az ellenség mozdulataira figyeljenek s a tábort váratlan támadástól megóvják.

² *takarodó* = haza- vagy vissza vonulásra szólító trombitálás vagy dobolás.

A trombitás meg ment utána, folyton fújva a takarodót, míg csak be nem értek a táborba, a hol pajtásai nagy nevetéssel fogadták a trombitázóval fogott ellenséget.

Furcsa faluk.

Vannak szerte-széjjel az országban helységek, a melyeknek lakóira sok bohóságot ráfogtak a tréfás és ingerkedni szerető szomszédok; persze mese az egész és nem való dolog. Hadd mondok el mégis egynéhányat!

Hogy Nagy-Lédeczen¹ miért vitték a létrát keresztben az erdőn keresztül, annak oka az, hogy a földesur megtiltotta nekik, hogy az erdőben ne merjenek fát vágni, ellenben megparancsolta, hogy a varjufészkeket pusztítsák. Ők tehát kapták magukat, lajtorjával mentek a varjufészkeket leszedni, még pedig keresztben vitték át az erdőn, nem hosszában, s így az utbaeső fákat kénytelenek voltak levagdalni.

Kikindán² egy nap oly tömérdek szunyog szállongott a templon körül, hogy a nép azt hitte, a torony füstölög, s félreverte a harangokat.

A hajdinának³ szép fehér virága van. Messziről, kivált mikor a szél hullámot ver benne, bátran tónak lehet nézni. A derék szentgáliakat⁴ rágalmazzák vele, hogy egy ilyen hajdinatenger lát-

¹ *Lédecz* nevű falu négy van, t. i. egy Sopron-, Trencsén-, és kettő Barsmegyében; — ² Torontál megyében; — ³ *hajdina*, más néven: *tatárka pohánka*; — ⁴ *Szent-Gál* veszprémmegyei község.

tára bátran nekivetköztek, hogy meguszszák, a mi minden esetre elszánt jellemet tanusít.

Hát még a rátótiak.¹ a jó rátótiak! Ő rájok fognak minden bohóságot, a mi valahol megtörtént vagy meg sem történt.

Soha sem láttak még rákot. Egyszer valahogy megkaptak egyet a tóban. Senki sem tudta kitulni, hogy mi lehet ez a furcsa valami. Végre kisütöttek, hogy ennek ollója is van, tehát szabó: ez szabja ki a ruhákat, ködmeneket. Már most csak azt az állatot kell még megtalálni, a melyik meg összevarrja.

Egyszer a rátóti kovács valamit vétett a vármegyé ellen, a miért halálra ítélték. Ekkor a jó rátótiak folyamodást adtak be érte a törvényszékhez, hogy nekik kovácsuk csak egy van, szabójuk pedig kettő, tehát méltoztassék a vármegye elbocsátani a kovácsot s akasztassa föl helyette az egyik szabót.

Mondják róluk azt is, hogy egyszer puskát találtak az erdőben, de nem tudták, hogy micsoda. Ez bizony furulya lesz, — úgy vélekedtek — de két ember kell hozzá: az egyik fujja, a másik billegeti. Mindjárt meg is próbálták, de a puská elsült s elhordta a fuvó fejét. A billegető csak nézte egy darabig, hogy hova lett a koma feje! Azután haza ment a feleségéhez megtudni, elhozta-e magával a fejét, mikor együtt elmentek.

Mulatságos dolgokat mesélnek még az oláhfalusi² székelyekről is.

¹Rátót, veszprém-megyei község; — ²Oláhfalva mezőváros Udvarhely-megyében.

Oláhfalva
79

Hegycs-völgyes vidékük lévén, azt mondják, hogy az oláhfalusi ember nem meri végig szántani földjét, mert attól tart, hogy ha nagyon a szélére megy, fölbillenik vele a föld.

Hajdanában egy követet kellett mindig az országgyűlésre küldeniök; a követválasztás pedig igen egyszerűen ment nálok végbe. Volt egy ősi mentéje a községnek, s a kire az legjobban rüillelt, az ment el követnek; s a tapasztalás azt bizonyította, hogy a választás mindig leghelyesebb volt.

Egyszer Apafi Mihály fejedelemhez¹ folyamodtak, hogy adjon nekik irást arról, hogy a kinek nincs lova az járjon gyalog. A fejedelem teljesítette a furfangos kérést, s az lett belőle, hogy a futárokat, a kik nagyon zsarolták őket előfogatokért, ezentul a fejedelem parancsára utasították, hogy a kinek lova nincsen, járjon gyalog.

Az oláhfalusi székelyek deszkával kereskedtek, azonban nekik magoknak csak két mérföldnyire volt szabad deszkájukat szállítaniok. Egyszer folyamodást adtak be Mária Teréziához,² hogy tegye meg azt, hogy ezentul Oláhfalva ne legyen messzebb Kolozsvártól két mértföldnél. A királynénak megtetszett a furcsa kívánság, s megengedte nekik. Hát ezentul egész biztossággal hordták a deszkákat Kolozsvárra, mert az meg volt nekik engedve, hogy ezentul két mértföldnyire legyen tőlük.

¹ Apafi Mihály erdélyi fejedelem 1662—1690-ig uralkodott; — ² Mária-Terézia 1740—1780-ig uralkodott.

Nemzetünk multja.

Őseink régenten Ázsiából jöttek Európába, s mai hazánkba *Almos* vezette el őket. Almos mint fejedelem kormányzá népét, s a kilenczedik század vége felé Magyarországra érven, agg kora miatt fiára, *Árpádra* bizta népe vezetését. Árpád meghódította az itt lakott népeket, elfoglalta az országot s így hazát szerzett nemzetének. A magyarok azonban nem elégedtek meg ezzel, hanem megtámadták a szomszéd népeket is és gazdag zsákmánnyal tértek haza, míg végre egy párszor rajta vesztettek. Különösen *Augsburg* mellett¹ olyan iszonyu vereséget szenvedtek, hogy a kalandos seregből csak hirmondó is alig került haza.

Belátták végre őseink, hogy a folytonos háboruskodás nem vezet jóra, s *Géza* fejedelem uralkodása alatt mindinkább hozzá kezdtek szokni a békés élethez. *Szent István* pedig a keresztény hitre térítvén, a földmiveléshez szoktatta őket.

A nemzetet eddig Árpád utódai mint fejedelmek kormányozták; de *Szent István* koronát s királyi czímet nyervén *II. Szilveszter* pápától, az 1000-edik évben első királyává lön Magyarországnak.

A nemzet ezután is Árpád családjából választá királyait, s az Árpád házból származott királyok háromszáz évig osztottak a nemzet jó- és balsorában.

Ezen királyok közül különösen *Szent István*, *Szent László*, *Kálmán*, *III. Béla*, *Imre* és *IV. Béla* említendők.

¹ Bajorországban.

Szent István alapítá az első egyházakat és püspökségeket, ő tanítá a népet az igaz Isten ismeretére, s ő adta nemzetünknek azt az alkotmányt, melynek értelmében hazánkban a király és a nemzet még maig is együtt alkotják a törvényeket és együtt intézik az ország dolgait. — *Szent Lászlót* istenfélelme és vitézsége oly kedvessé tette népe előtt, hogy mikor meghalt, országszerte három évig gyászolták. *Kálmán* igen tudós férfiú volt és bölcs törvényeket hozott. *III. Béláról* meg van írva, hogy írásba foglaltatta a nemzet történetét. — *Imre* lelkierejével tünt ki. Midőn ugyanis fivére, *Endre*, már harmadszor kelt föl ellene, s a két sereg szemben állott egymással: Imre egyedül fegyvertelenül, csupán egy vesszőt tartva kezében, átmert az ellenes táborba. Öcscsét saját táborából és fegyveres seregének szeme láttára, karjánál fogva átvezeté a szomszéd királyi táborba. Ez az elszántság annyira meglepte *Endre* vitézeit, hogy egyik sem merte kezét a királyra tenni. — *IV Béla* alatt a tatárok roppant pusztitást vittek véghez az országban, úgy, hogy midőn *Béla*, ki a *Sajó* melletti csatavesztés után Dalmátországba menekült, a tatárok eltakarodtával vissza tért, mindenütt csak pusztulást és nyomort talált. Ő aztán fölépíttette az elpusztult várakat és városokat; házi állatokat és gabonát szerzett a szomszéd országokból s azért az ország második alapítójának tekintetik.

III. Endre volt az Árpádház utolsó férfiivadéka. Halála után a nemzet 1302-től egész 1426-ig különféle családból választá királyait, kiket vegyes házból valóknak szoktunk nevezni.

Ezen korból nevezetesebb királyaink: *Róbert*

Károly, Nagy Lajos, I. Ulászló és Hunyadi Mátyás.

Róbert Károly igen nagy tiszteletben állt az idegen fejedelmek előtt is, mert okosságával nagy tekintélyt szerzett magának. *Visegrádon* ő építette azt a fényes királyi lakot, melynek ma már csak romjai láthatók. — *Nagy Lajos* sok győzelmes csatát vívott és sok tartományt nagyobította a magyar birodalmat. — *I. Ulászló* alatt fényes diadalokat nyert *Hunyady János* a törökön, míg végre a király békét kötött velök. De Ulászló nemsokára új hadat vezetett a törökök ellen, s Várnánál csatát vesztvén, ő maga is elesett. — *Hunyady Mátyás*, Hunyadi János fia, hősi bátorságával, bölcsességével és igazságszeretetével tiint ki. Elhunytával közmondássá vált: „Meghalt Mátyás király oda az igazság!”

Mátyás halála után minden rend felbomlott. Az egyenetlenség olyan szomorú sorsra juttatá a nemzetet, hogy mikor a törökök Magyarország elfoglalására indultak, alig volt, a ki utjokat állja. A magyar sereget 1526-ban Mohácsnál tették tönkre a törökök, hol *II. Lajos* király is elveszett. A magyarok e szomorú esemény után két pártra szakadtak. Az egyik *Ferdinánd* osztrák herceget, a másik pedig *Zápolya János* szepesi gróft választá királynak. Zápolya halála után *Ferdinánd*, majd ennek utódai lettek az ország királyai, de hazánk keleti részében, *Erdélyben* nemzeti fejedelmek uralkodtak!

A *Habsburg*-házból származott királyaink közül különösen *I. Lipót*, *Mária Terézia*, *I. Ferencz* és *V. Ferdinánd* említendők.

I. Lipót igen sok háborut viselt a török ellen; az ő korában vették vissza *Budát* is a törököktől, kik azt 145 évig birták. — *Mária Terézia* a magyar nemzetnek igen kedvelt királya volt. Szerette a magyarokat, kik koronáját megmentették; a nemes magyar ifjak részére „*Teréziánusi*” nevű katonai intézetet állított fel Bécsben. — *I. Ferencz*nek igen sok háboruja volt a francziákkal, mikor is a magyarok nagy áldozattal segíték őt *V. Ferdinánd* alatt virágzásnak indult a magyar nyelv és hasznos intézkedés tételét az ország jólétének emelésére. Az 1848-adi szabadságharc alatt *Ferdinánd* lemondott az uralkodásról és *I. Ferencz József* követte a trónon. 1849-ben elnyomatott az önvédelem kényszerűsége által előidézett nagy nemzeti mozgalom. Kinos évek nehezültek a nemzetre. Alkotmányos élete megszűnt és az idegen hivatalnokok a magyart mindenütt elnyomták. De a király bölcsen belátta, hogy az ő trónjának legerősebb támasza a magyar nemzet. Visszaállította alkotmányunkat, s megkoronáztatta magát 1867-ben. Ez alkalommal elődei példája szerint Isten szabad ege alatt, s a nemzet színe előtt megesküdött, hogy megfogja oltalmazni szabadságunkat s jogainkat. Így a király és a nemzet közt helyreállt a kölcsönös bizalom s azóta szebb jövőnek néz eléje a magyar.

Szózat.

A magyarok szent honának,
Édes, kedves szép hazámnak
Adjon Isten két barátot:
Békességet s szabadságot.
A békeesség boldogítsa,
A szabadságot bátorítsa.
Napról-napra nevelje,
S nagy tettekre emelje.
Áldást adjon mellé az Ég,
Vezesse két kötelesség:
Egyik a jó s szent hazához,
Másik ennek királyához.
Tartsd meg Isten szent honunkat,
Lánczra senki ne vesse,
Tartsd meg Isten királyunkat,
Hogy hű népét szeresse.

Székelly népdal.

A gonoszszágot a fa is elárulja.

Egy jólelkű öreg, Kis-Ázsiában, száz piasztert¹ adott át egy ifjunak, ki a városba készült, azon kérelemmel, hogy az összeget a maga helyén beadván, róla írást hozzon. Midőn a megbízott huzamosabb kimaradás után haza tért, az öreg tüstént kérte tőle az írást; mire a fiatal ember így válaszolt: „Mikor adtál volna te nekem pénzt, hogy im írást kívánsz róla?” — Az öreg nagyon megdöbbsent s méltó neheztelés futotta át lelkét. Czivó-

¹ piasztér török pénznem. 1 piasztér körülbelül 16 fillér.

dás helyett azonban a törvényes helyre, a kadihoz¹ folyamodott s elpanaszolta ügyét. A kadi tüstént maga elé hívatta a vádlott ifjút s hozzá ily szókat intézett:

Kadi: Adott-e az öreg neked pénzt, hogy a városba vidd?

Ifju: Nem.

Kadi: Hát neked, panaszos, van-e bizonyságod?

Öreg: nincs.

Kadi: Ugy tehát meg kell esküdnöd!

Öreg: Ah, uram! olyan embert, ki ilyenre képes volt, esküm sem fog bevallásra bírni.

Kadi: Hol adtad kezébe pénzedet?

Öreg: Egy fa alatt.

Kadi: És mégis azt mondd, nincsen tanubizonyságod?! A fa a te tanud! Menj el s e szókat mondd neki: „Jöjj velem, a kadi hivat téged.”

Az ifju mosolygott.

Öreg: Uram, én attól tartok, hogy a fa nem fog hajolni parancsodra.

Kadi: Vedd tehát e pecsétgyűrűmet is és mondd a fának: „Ez a kadi gyűrűje; jöjj velem” — és a fa bizonynyal jönni fog.

Az öreg távozott a gyűrűvel.

Kis idő múlva így szólította meg az ott maradt ifjút a bíró: „Vajjon odaért-e már az öreg a fához?”

Ifju: Még nem.

Bus arczczal tért vissza az öreg s így szólt a kadinak: megmutattam a fának gyűrűdet, de semmit sem felelt.

¹ kadi a mohamedán népeknél a bíró neve.

Kadi: A fa itt volt már és tanuságot tett.

Ifju: Mit mondasz kadi? Én nem láttam itt a fát!

Kadi: Ugy van, maga a fa nem jött ugyan ide, hanem te mentél oda, bünös! Midőn kérdeztelek: vajjon az öreg oda érhetett-e már a fához? te azt felelted, hogy nem. Ha tehát az öreg neked e fa alatt pénzt nem adott volna, hogy tudhatnád, micsoda fához ment? Te magad ítélted el magadat!

A fiatal ember azonnal vallomást tett gonosz-ságáról és visszaadta az eltulajdonított pénzt.

A magyar nép közmondásaiból.

1. *Ki mint vet, úgy arat.*

A mint veted ágyadat, úgy aluszod álmodat.

Amilyen a mosdó, olyan a törülköző.

A milyen a jónap-isten, olyan a fogadj-isten.

A ki másnak vermet ás, maga esik bélé.

Addig jár a korszó a kutra, a mig el nem törik.

Ebül jött jószágnak ebül kell elveszni.

A fősvény kétszer fizet, a rest kétszer jár.

Ki a garast nem becsüli, a forintot nem érdemli.

A ki nem dolgozik, ne egyék.

Lusta lónak korbács az abrakja.

Hazug embert, sánta kutyát hamar utolérik.

Ki sokat markol, keveset fog.

Ki korán kell, aranyat lel.

A ki mer, az nyer.

Olcsó husnak híg a leve.

A mi halad, el nem marad.

Kiki saját szerencsésjének a kovácsa.

2. *Szegény embernek a szerencsésje is szegény.*

Szegény embert az ág is húzza.

Szegény embert a légy is jobban csípi.

Szegény ember szándékát boldog Isten birja.

Szegény ember vízzel főz.

Elég gazdag, ki senkinek sem adós.

Leggazdagabb, a ki semmit nem kíván.

Jobb az elég, mint a sok.

Néha kincs, a mi nincs.

3. *Sok beszédnek sok az alja.*

Ki sokat ígér, keveset ad.

A mely tyuk sokat kotkodácsol, keveset tojik.

Félénk eb többet ugat.

Üres hordó jobban kong.

4. *Mindent idejében!*

A mit megtehetsz ma, ne halaszd holnapra.

Jobb ma egy veréb, mint holnap egy tuzok.

Addig verd a vasat, mig tüzes.

Késő eső után a köpönyeg.

Előre iszik a medve bőrirre.

5. *Egyesült erővel!*

Sok lud disznót gyöz.

Több szem többet lát.

Sok fő, sokban fő.

Kéz kezet mos.

Sok szakács elsózza a levest.

6. *Egyik kutya, másik eb.*

Egyik tizenkilencz, másik egy hiján husz.

Csöbörből vederbe lépett.

Eben gubát (cserélt).

7. *Lassan járj, tovább érsz.*

Lassu víz partot mos.
Erre közelebb, arra hamarabb.
Többet észszel, mint erővel.
Legjobb az egyenes ut.
Legjobb a középút.
Járt utat a járatlanért el ne hagyd.

8. *Szólj igazat, betörik a fejed.*

Ne szólj szám, nem fáj fejem.
Beszélni ezüst, hallgatni arany.
Igazmondás nem emberszólás.

Találkozás a betyárokkal.

Kártyi Pista kiállotta a fegyházat, de csak nem javult meg, újra megszervezte bandáját, mihelyt kiszabadult, sőt megszaporitá hétre s mindjárt is hét lovat loptak el maguk alá a rimaszombati vásáron, mert a gyalog-betyár csak félemler.

Természetes, hogy a legszembet, a lámpásos homloku Rárót magának tartotta Kártyi; valóban, olyan szép meg okos egy állat volt, hogy pénzért lehetett volna mutogatni, ha másé.

De így azért fizettek volna szívesen, hogy ne lássák, mert a mikor látták, rendesen rajta ült Kártyi Pista is, a mi pedig nem kis veszedelem; — mert Kártyi nem nagyon válogatós a célra vezető eszközökben, kivált, ha szűk idők járnak.

Egy ilyen szűk időszakban (nyár elején, mikor a gazda már elköltötte, a mije tavál termett, de az idei termés még lábón van,) a putnoki vicze-

biró, „Kaperápe“ Mihály¹ a városi tanyára iparkodott. A szekér elé fogott két fekete lovacska lustán, lassan baktatott a homokban, mely a nap-sugarak özönében úgy csillámlott, ragyogott, mintha aranszemek volnának közte. Rekkenő, kiállhatatlan hőség volt, a lovakat a legyek molestálták² és ugyancsak csattogtak jobbra-balra a természet-adta legyezőikkel, a mellett a Pali kocsis is dolgozott az ostonnal a hátukon meg a hasuk alatt.

Hátul a szalmából csinált, de már besüppedt ülésen a városbiró szundikáló, mellére eresztett nagy feje ide-oda lóbálózék, akár az órainga, de csak szundikált, nem aludt; a pipát erősen tartotta agyara közt és az füstölt is; mindössze a szeme volt behunyva, mint a vén nyulé. Egy-egy zökkenőnél fölpislantott, aztán megint betapadtak szemhéjai, mintha mézgül³ volnának bekenve.

Ment, megdeglát a két lovacska s bizony öreg dél lett, mire a Pity nevű bükkös erdőhöz értek. Semmi emberi lény nem látszott sem közelben, egy leányt kivéve.

A leány lihegve látszott kifelé iparkodni az erdő végső fáí közül, mintha kergetnék. Egyszer-egyszer megiramodott, futni kezdett, de a nagy rözse-köteg a hátán, mely alatt szinte roskadozni látszott, alig engedhette a szaladást.

Most egyszerre megállt... A Pali kocsis észrevette legott, hogy a rözseköteges leány figyelmessé

¹ *Kaperápe* (lat. cape-rape = kapzsi, a ki, a mit csak lehet, a maga számára kaparint, harácsol össze. A viczebiró csufneve; igazi neve: Szabó Mihály.

² *Molestálták* (lat.) alkalmatlankodtak neki, bántották.

³ *Mézgül* = a fák törzseiből kicsepegő sűrű, ragadós nedv.

lett a szekerekre. Ni, csakugyan. *Erre fordul. Integyet valamit, sőt kiált is.*

Szabó Mihály uram, kiből egy hegyesbe végződő szalmakalapnál nem látszott ki egyéb, hirtelen felütötte fejét a távolról jött hangra, szétnézett és kérdé kocsisától:

— Mit kiált az a lány?

— Nem hallok belőle egy mukkot sem. Tolodom pedig fülem a tenyeremmel is, nemzetes bíró uram!

A leány lerántotta most piros kendőjét a fejéről és azt lebegtette feléjük olyanforma mozdulatokkal, mintha visszafordulásra intené őket.

— Talán a kocsinak van valami baja?

Körülnéztek, de löcs, kerék, tengely, saraglya, minden rendben van.

A viczebíró kíváncsi lett.

— Ugorj csak le, fiam, szaladj utána, kérdezd meg, mit akar.

A kocsis leugrott, oldalt elibe iramodott egy darabon, míg annyira közel ért, hogy megérthette hangját.

— Forduljanak vissza, jó emberek! Zsiványokat pillantottam meg az erdőben, ebédjüket sütik egy nagy fa alatt.

S aztán lelkendezve futott a rozsok között rézsut, ki az utra, a nagy rózseköteg alatt egyszer-egyszer megbotolva.

A káperápe megértvén a leány kiáltozásait a visszatért Palitól, újra a kocsisülésbe ereszkedett nagy hegemával.

— Bizonyosan valami favágóktól ijedt meg. Fialtal leányoknak látszik.

Erre felugrott a kocsira Pali is, kezébe vette a gyeplőt, ostort, hátraszólván:

— Hát ne forduljunk vissza?

— No az volna még szép! — mordult meg a viczebíró s azzal újra becsukta a szemeit, szundiálni kezdett, a két ló pedig vidámabban raskogatta a lábait odább. Az óriás bükkök czikk-czakkos árnyakban lerajzolva feküdtek, két felül az ut mentén. S bár meg se mozdultak a falevelek s maga a rőt agyagföld is szinte lihegni látszott a nagy melegtől, a páfrányok, a kigyóhagymák lankadtan eresztették le leveleiket, mégis csak árnyékosabb volt itt, mint a szabad mezőn. Az erdő nem zugott most, mint őszkor vagy tavaszkor, még csak nem is susogott, hanem csak lélezgett. De édes volt. balzsamos volt most ez a könnyed lehellete is.

Mély csönd honolt az erdőn, legföljebb a rigó füttyentette el magát a sűrűségben vagy egy megiramodott mókus zörrentette meg a bokrokat, midőn a Tóbiás-féle akol-romoknál, a tisztás fölől lovak patkóinak dübörgése bontakozott ki s egy pillanat nem sok, ott toppant mellettük, akár a forgószél. vagy hét lovas betyár.

— Hop, egy tapodtat sem odább!

Pali megállította a lovakat, de nem is tehetett egyebet, mert fogta már az egyiknek a zabláját Máthé Miklós, a Kártyi-banda óriása, egy ölesnél nagyobb ember.

A viczebíró csodálkozva nyitotta föl a szemeit: inkább a megállás ébresztette föl, mint a lódobaj.

— No mi az? — kérdé nagy léleknyugalommal, miért álltál meg, Palkó fiam?

De nem Palkó felelt (nem volt az se holt, se

eleven most), maga Kártyi Pista ugratott melléje, ő világoztotta föl.

— Hát azért állt meg biz ő, mert megállítottuk.

— Ugy? — szólott az öreg félálmosan. A ki-aludt pipáját a lőcshöz ütögetve kezdte kiverni. — És miért állítottátok meg?

— Hát nem ösmer engem? — kérdé a közömbös fogadtatás miatt szinte sértődve a haramia-vezér. — Én vagyok a Kártyi Pista!

Nagy hatást várt a bemutatástól, de hasztlalan, mert a vicebíró egy csöppet sem látszott csodálkozni, kikeresett a mellényzsebéből egy gyufát, meggyújtotta a saját czombján, de biz az elaludt egy gyöngé széláramban, hát odaszólott Kártyi Pistának.

— Tartsd csak fiam egy kicsit a kalapodat elibe!

Kártyi Pistát annyira zavarta ez a fesztelen kivánság, hogy szépen lekapta a pörge kalapját, mely mellett egy halvány pirosba játszó georginarózsza volt tűzve és tartotta elébe, mig rágyújtott.

— Látom, valami urasági helyen jártatok — dönyögte az orrán keresztül, mert a szája el volt foglalva, egész tüdejéből pőfékelvén a gyulladozó plántát.

— Miről tudja?

— Erről a rózsáról. Paraszt-kertekben nincs, csak a kisasszonyoknak nyilik ez a fajta.

— Hát eltalálta. Csakugyan ott jártunk a palánkai tisztartónál.

— Nos és eresztettek-e egy kis szórt?¹ Mert csak nem jártatok talán pusztán ezért a rózsáért?

¹ Szólásmód, értelme: volt-e hasznuk belőle?

Olyan bizalmaskodó, olyan természetes volt minden szava, hogy a Kártyi Pista még jobban kikökkent a zordon szerepéből.

— Két zsák zabot adott a lovainknak.

A Strázsa Gyuri, meg a Lótusz Jancsi nyerge mögött csakugyan ott terpeszkedett egy-egy püffedt öreg zsák idomtalanul szétállva.

— Az ám, látom már — mosolygott a Kaperápe Mihály, a szemöldökeit felhuzva — hát egyebet nem adott?

— Dehogyan adott.

— Ejnye a fősvény majom! De hát végre is mi közöm hozzá? Térjünk át a dologra amici, mi az ördögért állítottátok meg a szekeremet? Csak talán nem akartok tőlem is valamit?

— A pénzt akarjuk — szólott most durván Kártyi. — Adja elő!

A felszemére vak Gerencsér is odalépett, miután előbb kivette a pisztolyát a kápából, ráordított fenyegetően, nyegle kevély hangon:

— Ugy van! Ki azzal a bugyelárisal vén salabakter, vagy különben baj lesz.

Szabó Mihály uram olyan cordiális,¹ derült ábrázatot vágott ehhez, mint a ki valamely ember-társának egy megengedhető ártalmatlan ügyefogyottságán mulatozik.

— No ugyan jó helyen kereskedtek — kaczagott föl édesdeden. — Hogy nem szégyenlitek magatokat ilyen ostobaságra gondolni? Hiába vágsz savanyu pofákat Gerencsér, mert a mit én mondok, az úgy van. Hogy azt mondjátok, én

¹ *Cordiális* (lat.) = szives, barátságos.

adjak pénzt. No, még mit? Hát én fiaim, pénzt nem adok, de gyertek csak ide közelebb. Mit húzódol tőlem úgy Benyák Jóska, meg nem eszlek; igazítsuk el barátságosan ezt a dolgot magunk közt, mert okos szóból ért az ember.

Az őszbe csavarodott Benyákot, a ki ahhoz volt szokva, hogy a megtámadott utasok sápadjanak, reszkessenek, a mint biztatni kezdte a viczebíró, hogy ne féljen, nem eszi meg, úgy kihozta a sodrából, hogy az nem is gondolkozott többé, (ugy elbénült egyszerre), valami nyomasztó, szorongató hit fogta el, egy sajátságos érzés, hogy a viczebíró csakugyan megehetné, ha akarná; lesütötte a szemeit és engedelmesen kullogott előre. A többiek is idébb jöttek, egyik-másik leszállt a nyeregből, részint bámész ösztönből, részint megreménykedésből, de valamennyije mintegy megszibbasztva a kirablandó utas fesztelen kedélyesége által. Ej no! Az ördög látott ilyet? Még neki áll följebb.

— Hát mondom, nem adhatok nektek pénzt; még pedig nem adhatok azért: pro primo (s itt a bütykös nagyujját külön kiemelte magyarázatul), mert nem tartozom nektek. Igy van-e, vagy nincs?

Egy hang sem felelt: minden szem a magyarázó kezein csüngött, mint az iskolás gyerekeké a tanítóén. Csodálatos alkotásu két kéz volt; mint két gereblye.

— Nem adok tovább pénzt pro secundo azért, mert a putnoki embertől még akkor is nehéz pénzt látni, ha tartozik.

A félszemü Gerencsér helyeslően kurjantott föl, nagy, szőrrel egészen benőtt fejét megbólintva.

— Az már ugy van! Igaz. A putnoki nép, komisz nép.

De mindez nem zavarta Szabó uramat, épen a harmadik ujját sorakoztatta már a másik kettő mellé.

— Pro tertio, nem adhatok pénzt azért, gyermekeim, mert nicsen.

Az ördög vigye el a harmadik ujját, ez hangolta le őket legjobban, pedig ezen még gyűrű is volt, egy vaskos ezüst-gyűrű, s mégis ez jelezte a szegénységet.

— Ugyan ne hallgassuk — kiáltott fel türelmetlenül Strázsa Jóska, — csak nem vagytok talán kíváncsiak mind a tiz ujjára? Görbe az mind a tiz! Végezni kell vele.

S ezzel válon ragadta vasmarkával, a fülébe dörögve:

— Pénzt, imposztor!¹

— Ne izetlenkedj Jóska gyerek, azt mondom, — mordult rá haragosan a viczebíró. Szép gyerek vagy, derék legény vagy, de mért teszed magad erőnek erejével ostobának?

— Nem vagyok én ostoba — mentegetődzött Strázsa Jóska, megszelidülve az elejtett dicsérő szavak által, — de épen azért nem hiteti el velem a nemzetes ur, hogy nicsen pénze.

— Ugy? Hát már nem vagyok imposztor? Hát már nemzetes ur vagyok? Ez már más. Ha te becsületesen beszélsz íam, én is becsületesen felelek. Hát igenis van egy forintom.

Ehöl van ni. (Belenyult a mellénye zsebébe

¹ *Imposztor* (lat. szó) = csalárd, álnok.

és kihuzta.) Csakhogy úgy nézzetek rám, hogy én mindennap megiszom a magam két itcze borát, ma is meg kell innom a Kurintyó-csárdában, — sőt még az igazat megvallva, ma nem is ebédelttem, egy kis rántottát csináltatok a koresmárosnéval. Ezért kell a forint és nem is adom ki a markomból, inkább meghalok.

Lótusz Jancsi megtaszította Kártyi Pistát:

— Ugyan, hogy nem restelsz vele pizmogni. Lefőzi ez magát a szentlelket is. Gyerünk! Hagyjuk itt. Mert, úgy segéljen, a végén még ő visz el tőlünk valamit.

Volt a Lótusz Jancsi föllépésében valami gavalléros előkelőség, a mi hirtelen átragadt a pajtásaira, egynemelyike menni akart, maga Gelencsér is így szólt:

— Igaza van. Nem érdemes vele szóba állni. Menjünk czimborák!

És a kengyelbe tette a lábát.

Kártyi is átveite a Rárót, melynek kantárát eddig Szirom Gazsi tartotta — a legujabb betyár, a ki most volt a beruházkodás alatt, lova már volt, de csizmája még nem. Mezitláb tartotta a vezér lovát. Ezek az inashetek. Csak addig tart, míg valami jeles dolgot nem csinál.

Kártyi átvette a kantárt, maga is menni akart, de a szegény legények egy részén látszott a habozás, ők még maradni szeretnének, remélték, hátha ki lehet vasalni valamit a viczebirótól, erősebb eszközökkel.

Észrevette ezt a Kaperápe s tartóztatni kezdte valamennyit.

— Ugyan ne menjetez hát! Csak nem hara-

gudtatok talán meg? Hova a pokolba siettek? Beszélgessünk még egy kicsit. A ti lovacskaítok is pihennek, az enyémekek is. Rájok fér szegényekre.

Nem szívesen látta ugyanis, hogy a tisztességesebb rész lóra kázmálódik s visszamarad a durvább szemét; nem sajnált vakmerően még egy tromfot kiadni.

— Aztán az igazat megvallva, van még itt nálam harminczhat forint. Itt van a börtárczám-ban. (Kihuzta belső zsebéből a tárczát s megköpökdötte előttük a harminczhat forintot.) Megmutatom. Miért ne mutatnám meg? Annyi az, harminczhat forint, se több, se kevesebb. Mert a mit én beszélek, az olyan szent, mint a mit a pap beszél a prédikáló székről. Ez aztán olyan pénz, a mit elvehettek. Ezt a harminczhat forintot nem bánom.

De már erre a szóra megint visszatértek a haramiák, mintha egy láthatatlan dróttal újra magához rántotta volna valamennyiüket; csak Lótusz Jancsi nem szállt le lováról, se egy lépést nem tett előbbre, hanem csak mosolygott fitymálón, megvetőleg.

A Kaperápe ellenben most kezdett elemébe jönni, hátratarotta a nagy szalmakalapot s még a mellényét is végig kigombolta nagy kedélyesen, miközben a nyitott börtárczával gesztikulált.¹

— Ez a harminczhat forintocska ugyanis a napszámosoké. Azoknak viszem ki a hetibérét a tanyára. Földhözragadt szegény emberek verejtékkel szerzett pénzecskeje, egyiké két forint, másiké

¹ *Gesztikulált* = a szavait kézmozdulatokkal nyomatékosította.

ötven krajczár. Hát biz ezek keserves garasok; ha már épenséggel nem találtak többé pénzes zsidót és gazdag földesurat, hát ez is jó lesz. Majd megmondom az éhes napszámosoknak, hogy: „Volt, nincs, elvitte a híres Kártyi Pista, a kiról ti nótákat énekeltek.“

Kártyi Pista fölsziszszent, mintha kigyó marta volna meg:

— Nem kell — hörögte tompán. — Nemes ember volt az apám, én sem vagyok csirkefogó.

Lótusz fölkiáltott mérgesen:

— Ne lefetyelj hát vele!

— Gyere Pista! — nógatták hárman is.

— Békasóból nem facsarsz kenderolajat.²

— Menjünk!

Még a komiszabbak is egyszerre elsöprödtek, mintha varázslatszerűen gyökerestől fujta volna el őket a megkinált harminczhat forinttal.

Most meg már épen a vicebírónak állott feljebb, elő is vette a szemrehányó ábrázatát.

— Hát nem kell, mi? No jó. Akkor hát visszateszem, de ne mondjátok legalább, hogy nem vagyok irántatok jó szívvél.

— A hogy veszszük — jegyzé meg Strázsa Jóska, a ki legutóbb maradt vissza, az izzasztón és a zsábrákon³ igazítva valamit — szopik is. harap is az ur egyszerre, mint a kis malacz.

A vicebíró is igyekezett lecsufolni a Strázsa Jóskát, nagy füstfelhőket fujva maga előtt.

² Közmondás, annyi mint: a hol nincs, ott ne keress. *Békasó* = fehér kavics.

³ *Izzasztó, zsábrák* = nyereg- vagy általában lótakaró pokrócz.

— Hát csak igazítsd meg azt a lovat, mert úgy fest, mintha most szaladt volna ki valami svalizsér⁴ alól. Mikor fordul, olyan azzal az elálló zabos zsákkal, mint a dományi szélmalom. Veszszek meg, ha nem olyan.

A szó csak szó, de szurós, ha igaz szó. Magának a nyalka Jóskának sem tetszett a készség, a zsáknak oda kellene lapulnia a ló hasához, az már bizonyos. Így nem maradhat, kinevetik. Káromkodott egyet, aztán kioldotta a madzagját, hagyván kiömleni a zab felét az utra, míg a zsák hajlékonyabb, lazább lett.

A vicebíró oldalba lökte pipaszárával a minden izében reszkető Palkót.

— Ugorj le, fiam, és szedd föl hamar azt a zabocskát, jó lesz a mi tátosainknak.

— Hát nem mondtam kiáltá Lótusz Jancsi az elől ügető vezérre, — hogy ő kaparint el tőlünk valamit?

A félszemü Gelencsér a fejét csóválta:

— Nincsen ehhez fogható nagy kutya a világon.

A vicebíró pedig fölszedvén a zabot az itató vödörbe, mely a saraglyáról lógott le a lánczon, újra megtöltötte kialudt pipáját. „No most, már biztasd a lovakat Palkó!“ aztán lefeküdt hasmánt a szekérben, úgy, hogy ő belőle egy csöpp se lát-szódjék, de ő maga mindent lásson a kocsi kis likacsain keresztül.

Hát biz a betyárok szépen elnyargaltak a Be-

⁴ *Svalizsér* (francia: chevalier) = lovas-katona; nálunk a könnyű huszár-lovással szemben nehéz-lovas.

rente patakig, mely egészen idecsillogott, mint egy elnyújtózkodott kigyó; ott a hidnál, a hol három ut összejön, tanakodni látszottak egy kicsinyég s aztán ki jobbra, ki balra kettesével-hármasával eloszlottak.

Mikszáth Kálmán.

A királyra.

Áldd meg Isten királyunkat,
A magyar királyt;
E nemzet nagy seregéből
Áldd meg őt kivált!

Három század óta ő az
Egy király maga,
A kinek magyar szavakra
Nyílt meg ajaka.

Ő az, a ki ősi nyelvünk
Fényre emelé,
Ő, ki fölkent jobbja mellé
Trónra ülteté.

Hit-szabadságunknak ő lett
Uj apostola,
Türelemben példa és jel,
Béke angyala.

Felvirrasztott a magyarra
Boldogabb jövőt,
Felkölté elhunyt reményit,
Áldd meg, Isten őt!

Veszni indult életünkben
Ő mentő leve:
Légyen elfelejthetetlen
A király neve!

A Dunának és Tiszának
Zengjen partjain,
Hármas bérceinkben, és az
Alföld síkjain!

Millióid seregéből
Áldd meg, Isten, őt,
Szóban-tettben a magyar szent-
Ige-hirdetőt!

Nyolczszáz évü koronánkat
Védeld meg fején,
Tartsd meg e hont béke napján,
Vésznek idején.

Add, hogy nyílt magyar beszédünk
Oly csodát tegyen:
Félreértés soha többé
Köztünk ne legyen.

És ha ránk van mérve még egy
Ezredes vihar,
Tul azon is mint szabad nép,
Álljon a magyar!

Bajza József.

Az isteni igazgatás.

Egy vándor muzulmán tikkadtan lépdelt Afrika sivatagjain. Égető hőség perzselte felülről, az sütötte a tüzes homokról lábait, s nemsokára alétlan rogya egy fa alatt össze.

— Mi szükség lehet az ily hőségre? így zugoldik inségében; rejtsd el, óh rejtsd el a napodat, nagy Allah!¹ bár soha se lássam azt!

S im a nap egyszerre elborul, sűrű fellegek gyűlnek össze, a közelgő eső szele fullasztja a mellet, s nemsokára megered a zápor. Örvedve rebeg hálát Alláhnak a vándor, s megfrissül a hűvös esőre. De a zápor mindig jobban-jobban szakad, átáznak a védő fa levelei s omlani engedik a vizet a vándor ruháira. Nincs hely, hova rejtse magát, facsarhatóvá ázik. Eltűnt a nap, elmúlt a hőség, melynél a köntösét száríthatná; folyvást tart az eső hideg szele, s az átnedvesedett muzulmánra reszkető didergést fuvall. Napok, hetek folynak el, nincs csak remény is kiderüléséhez a bus időnek: a szél és eső váltogatják egymást.

— Óh én balgatag! — így kiált békevesztve a vándor; napot átkozám vala meg, s most mint jótétért kell könyörögnöm feltünéseért. Engedd napodat látnom könyörülő Allah! s mentsd meg, míg vándorolok, utamat az ocsmány esőtől.

Meghallgattatott most is; elszéyedtek a fellegek, szívárvány hasada keresztül az ég botján, s a nap mint egy szeretett királyné az ellenség fogásából, óhajtott derüléssel lépe ki reá.

¹ Allah — mohamedánoknál az egy Isten arab neve.

— Hála néked nagy Allah! kiállt földre borulva a muzulmán. Megszáritgatá köntösét, odébb ballaga, s néhány nap múlva Lybia homokjára ére. Itt megszomjazék a hőségben és lihegő ajakkal keresé forrást mindenfelé. Hiában, száraz sivar homok fedte, a merre a szem belátott, a környéket. Kereng jobbra, balra, vizsgál ronggyal aggatott fákat vagy nyomait, mint jeleit a közeli forrásnak. Hasztalan; fa nincs semerre, a nyomok pedig nem is látszanak a homokon. Immár tüzesedni kezd nyelve, pókhálózni szemei, s egy satnya törpés bokornál összedül.

— Nyujts bocsánatot irgalmas Allah ostobaságomnak! — így nyögdel a boldogtalan; megátkoztam az esőt, hozd, óh hozd azt ismét hév szomjam eloltására vissza.

De most nem lát semmi jelt az irgalomra, s kinos tusakodásában álom ereszkedik lankadt pilláira. És ime egy égi jelenés, csillogó fehérbe burkozva, hold a bal, nap a jobb oldalán, leszárnyal a szunnyadóhoz: jobbja botjával megilleti homlokát, s az illetésre erősen, mint egy férfiú, szökik fel ájultából vándorunk. Az égi látáson szemeit csudálkozásra meresztván: „Ki vagy te?” kérdi fojtott hangon.

— A nagy Allah küldöttje felel a tündér komolyan, s büntető reszketés szálla a muzulmánra; Allahé, a kinek a béketürését már háromszor vitad méltatlan zugolódásaiddal. Ő irgalmasabb, mintsem balgatagságotat büntesse, s im még egyszer megadja az esőt, melyet megátkoztál vala. Tanuld meg példából halandó, hogy a természet rendje és emberek sorsa oly bölcs, hatalmas és

irgalmas kezek között vagyon, hogy ha ti azokat, mint mi égiek, szemlélnétek, csupa háladatos-sággá olvadnátok által. De ha ti gyarló véges elmétekkel az örök végzés lánczfüzetének egy-két szemén, melyek milliárd más szemeket kötnek össze, el nem tudtok menni, ne véljétek mindjárt azt, hogy a láncz megszakadt, s tán nincsen is, a ki annak vég perezét tartsa.

Krisztus-mondák.

I.

Egyszer a Jézus Krisztus földön jártában-kel-tében mendegélt szent Péterrel. A mint így halad-nak, szent Péter megszólítja a Jézus Krisztust:

— Mégis szép dolog Istennek lenni!

— Miért, Péter? — kérdi tőle a Krisztus.

— Segíteni az özvegyeken, árvákon; megjutal-mazni a jók fáradságát; megbüntetni a gonoszt. Tudom én Istenem, ha én lehetnék az, nem lenne egy rossz ember se a föld kerekiségén!

Alighogy elvégezte a beszédjét szent Péter, Jézus körültekint, meglát egy kis fiatal hajtáson egy csomó rajt; azt mondja hát Péternek:

— Eredj Péter! fogd fel azt a rajt a kala-podba, vigyük el magunkkal; ki tudja? hátha még hasznát veszszük.

Péter oda megy a kis fa alá, bele söpri a rajt a kalapjába; de mivel sok volt, egy csomó a ke-zére rakodott.

Vitte aztán a kalappal együtt a rajt. Egyszer egy méh beleeresztette a fulánkját a kezébe, mire

Péter keservesen fölajdult s földhöz vágta az egészét.

— Mi lelt, Péter? — kérdi tőle Jézus Krisztus, — mit csináltál?

— Jaj, hogy a bűne verje meg ezt a rajt, de megcsipte egy méh a kezem szarát!

— Mért nem választottad hát ki közüle azt, a melyik megcsipett?

— Hiszen ha tudtam volna! — mondja Péter, — de mikor mindegyik olyan egyforma, mint a lencse meg a lencse.

— Lásd Péter! — mondja neki Jézus Krisztus, — ha te Isten volnál, akkor is úgy cselekednél; az emberek közül ha egy megbántana, kész volnál azért az egyért a többi ártatlanokon is bosszút állani.

II.

Egyszer a Jézus Krisztus egy folyón akart át-kelni, de mivel se hid nem volt rajta, se egy fia csolnak ott közeliben, sehogy sem tudott átmenni. A mint nézelődik, látja, hogy a parton ott legel egy ló meg egy szamar; megkéri hát a lovat, hogy vigye át a vizen. De az azt mondta:

— Bizony nem viszlek én, úgy is éhes vagyok, inkább eszem addig.

— No hát egyél örökké! — mondja a Jézus Krisztus, — de soha se lakjál jól!

Azután megkérte a szamarat: az ott termett mindjárt s egy szó nélkül átvitte a folyón.

— No, a mért velem jót tettél: megáldalak, hogy mindenütt, még a szemétdombon is, lakjál jól.

Azért van az, hogy a ló, — mert a Jézus meg-

átkozta, — ámbár éjjel-nappal eszik, még sem lakik jól; a számar pedig csak olyan jóízűen meg-eszi a legcsekélyebb takarmányt is, mint a legjobb szénát s a leghítványabb kóróval, giz-gazzal is jól lakik.

A bölcs dervis.

Egy dervis¹ magánosan utazott a pusztán s véletlenül két kereskedővel találkozott. „Nem vesztettetek el egy tevét?” így szólítja meg őket. „De igen”, felelnek azok. „Nem vak jobb szemére s nem sánta bal lábára?” — „Ugy van”. — „Nem volt-e elől foghija?” — „De volt”, viszonzozzák megint. „Nem gabona volt egyik oldalán és még a másikon?” kérdezi tovább is. „Egészen úgy van”, mondják a megkárosultak, „és minthogy kevéssel ezelőtt láthattad, s ily jól megvizsgáltad, utasíts, kérünk, hamar nyomába bennünket!” — „Jó barátim!” szól a dervis, „én sem nem láttam tevéteket, sem pedig nem hallottam róla semmit azon kívül, mit magatok mondtok”. — „No ez ugyan szép dolog volna!” törtek ki boszusan a kereskedők. „Csak ki vele! hiába tagadod. Hol vannak a drágakövek, melyek terhének egyik részét tették?” — „Én mondom, sem tevéteket, sem drágaköveiteket nem láttam”, ismétlé a dervis. Most galléron csipték és a kadi² elé hurczolták. Ez szorgosan megmotozta, de semmi gyanusat nem találhattak nála, sem bővebb felvilágosítást nem nyerhettek tőle.

¹ *dervis* mohamedán szerzetes.

² *kadi* mohamedán bíró.

Hinni kezdték már, hogy bűbájossal van dolguk, midőn egész nyugodtsággal így szólt a dervis: „Bámulástok nagy mulatságot szerez nekem, s magam is megvallom, hogy gyanútoknak csakugyan lehet néminemű oka. De én már hosszú időt érttem, s napjaimat magánosan töltvén, a pusztákon is bő tárgyát leltem vizsgálódásaimnak. Egy teve nyomára akadtam, melynek el kellett futni tulajdonosától, mivel semmi emberi nyomot sem vehettem körülé észre. Láttam, hogy egyik szemére vak volt; mert a füvet utjának csak felén harapta le. A gyöngye nyomásból pedig következtettem egyik lábának sántaságát is, minthogy az a többiekhez képest csak alig érinté a homokot. Hogy az állatnak foga is hiányzott, azt a növényen hagyott harapásaiból láttam ki; mert annak közepén egy kis részt mindenütt sértetlenül hagyott. Mi végre hátterhét illeti; a sürgölődő hangyákról, melyek az elhullott szemeket hordták, tudtam meg, hogy egyik oldalán gabonafélével, a légseregről pedig, mely az elcsepegett mézen lakmározott, hogy másik oldalán mézzel volt megrakva”.

A fősvény és a majom.

Volt egyszer egy vén zsugori, a kinek abban telt a legnagyobb gyönyörűsége, ha ezüsttallereit fényesíthette, aranyait számlálgathatta. Órák hosszatt elüldögélt pénzes ládája előtt s a sok kincset hol kirakta, hol berakta; az volt minden mulatsága. Uzsorás is volt az öreg; igen nagy kamatra szokott másoknak pénzt kölcsönözni, s jaj volt annak, a ki meghatározott órában a köl-

csönvett pénzt vissza nem fizette neki. Kész lett volna az ilyenről még a ruhát is lehuzatni és eladatni. Egyszer egy adósától, aki nem tudta megadni, a mivel tartozott, elvétette mindenét, a többi között egy majmot is. Gondolta magában a fősvény: a majomnak is van ára, s mihelyt valami állattudogató arra vetődik, majd eladja jó pénzért, nyereséggel. A fősvénynek csak egy szobája volt, mint-hogy se fia, se leánya, de még cselédje se volt talán soha életében, s így most a majom is ott lakott vele egy szobában.

A fősvény az új lakótárs előtt is mindennap kirakta az asztalra az aranyát, ezüstjét, mint annakelőtte gyönyörködött a csillogásában és a pengésében. De nem kevésbé gyönyörködött benne a majom is. Felkuporodott a kályha vállára s majd jobbra, majd balra hajtogatta a fejét, úgy nézegette kíváncsian az aranyakat meg a tallérokat. Jaj, de szeretett volna velük játszani! Csakhogy nem mert hozzájuk nyulni, mert mikor egyszer megpróbálta, úgy a körmére koppantott a gazdája, hogy el nem feledte harmadnapig.

Hanem egyszer elment hazulról a fősvény. Maga maradt otthon a majom, s most szabad volt a vásár. A milyen szemfüles állat, régen kileste már a pénzes ládának minden csinját-binját, ki is tudta nyitni csak olyan ügyesen, mint akár a gazdája.

Oda is ugrott tehát, ki is nyitotta, azután neki-esett a sok szép fényes pénznek, könyökig vájkált benne, föl-fölkapott egy csomót, majd meg visszahullatta az ujjai között, úgy hogy csupa gyönyörűség volt a nagy pénzesörgést hallani. Egyszerre csak gondolt egyet, fölkapott a fényes aranyokból

egy jó összemarékra valót, odaugrott vele az ablak párkányára s leszórta az utcára. Hogy csörögtek azok a fényes aranyak az utca kövezetén! Hogy örült neki a bolondos majom! De nem csak ő örült, hanem örültek neki a járókelők is. A ki csak azon ment, apraja, nagyja, mind odaszaladt a majom csodájára s szedte a pénzt, a ki csak szedhette, ki süvegbe, ki köténybe, ki meg csak a pusztá két markába. Soha sem volt a majom nagyobb ur ennél. Tetszett neki, hogy annyi ember sürgölődik és ujjong körülötte; hordta is egyre, szórta is egyre a sok pénzt az ablakból s úgy járt le a ládához, meg föl az ablakhoz, mint a vödör a kutban.

Ezalatt a fősvény elvégezte a dolgait és hazasietett, hogy ismét gyönyörködhessék a kincseiben. De jaj, a mint befordult a maga utcájába, észrevette, milyen munka folyt az ő ablaka alatt! Kétségbeesve rohant a háza felé s már messziről rikácsolta:

— Megállj, átkozott majma, megfojtalak!

Majd a haját tépte, majd a majmot fenyegette az öklével.

— Csillapodjál! — mondta egy arramenő tisztes öreg ember. — Magadnak sincs több hasznod abból a pénzből, mint a majomnak. A majom elszórja, te magad zárva tartod; nehéz volna megmondani, melyiktek cselekszik okosabban.

Az aranybulla.

I. Midőn Endre király sok baj és fúradtság után végre hazaérkezett, a szentföldről, az országot rémitő zavarban és rendetlenségben találta. „Sokan a nemesek közül, mint a sátán-poroszló, -- mondja maga a király egy levelében — nem átalották megsérteni a királyi fölséget, megvetették a mi rendeleteinket, megzavarták a közbékét, s ellenségek gyanánt sanyargatták a honfitársaikat. János érseket magát, mikor gonoszságuknak ellent akart állani, minden vagyonától és jövedelmétől megfosztották, elfogták s a legnagyobb gyalázzal az országból kiűzték.“ Miután így az ország kormányzója el volt távolítva, a féktelen urak kényük-kedvük szerint garázdálkodtak. „A hűtlenségnek sokkal nagyobb bűneit találtuk itthon, egyházi s világi személyek részéről egyaránt, mintsem előbb értesültünk, — így panaszkodott Endre a pápának. — A királyi kincstár jövedelmét olyannyira megrabolták, hogy nemcsak az adóságokat, a melyeket zárandoklásunk alatt csináltunk, meg nem fizethetjük, hanem tizenöt év is kevés lesz arra, hogy az országunkat előbbi állapotába visszaállithassuk.“

Az elhatalmasodott urak a király távollétében a királyi jövedelmeket lefoglalták, a várkatonaságot elnyomták, a kevésbé tehetős szabad nemesek közül is számosakat saját jobbágyaikká, adózóikká tettek, az elhaltak javait erőszakosan lefoglalták, az ország biráinak tekintélyét megvetették, s önkényesen uralkodtak mind a maguk jobbágyaik, mind pedig gyöngébb szomszédaik fölött. A fő-

ispánok a helyett, hogy a vármegye népét minden törvénytelenység ellen oltalmazták volna, maguk is sanyargatták, fosztogatták. Egy szóval: az egész ország föl volt forgatva.

II. Endre király nemcsak nem állította helyre a rendet, hanem szerencsétlen intézkedéseivel még súlyosította a bajokat. Pénzre lévén szüksége, a királyi jövedelmeket gazdag zsidó és izmaelita¹ kereskedőknek adta bérbe. Azok a legnagyobb ritka kiméletlenséggel hajtották be az adókat. Gyakran volt eset, hogy a szegény nép képtelen lévén eleget tenni a kötelezettségeinek, a saját gyermekeit rabszolgául adta el, vagy a mohamedán vallásra tért át, hogy ekként kiméltre bírja a zsarolókat.

A jobb hazafiak látván, hogy a királytól hasztalan várják a bajok orvoslását, Béla királyfi köré gyűltek és ő általa akarták a királyt rábírní, hogy erélyesebb intézkedésekkel segítsen az ország helyzetén. De ebből meg az apa és fiu között támadtak surlódások. A főurak, kik törvénytelenül szerzett javaikat féltették egyre ingerelték az öreg királyt a fia ellen, sőt annyira mentek, hogy Bélát, midőn az atyja udvarába ment, szóval és tettel sértegették. Az ifju királyfi azonban annál inkább rajta volt, hogy e főnnhéjázó urak megaláztassanak, bitorlott javaiktól megfosztassanak, s a királyság fénye, hatalma, tekintélye helyreállíttassék. Végre sikerült rábírnia az atyját, hogy országgyűlést hívjon össze.

Az 1222-ben tartott országgyűlés célja az ország bajainak gyökeres megorvoslása volt. Törvény-

¹ mohamedán vallásu polgár.

könyvet szerzett, a mely hivatva volt a fölforgatott rendet helyreállítani, a nemzet ősi jogait és kivált-ságait biztosítani. Fontosabb rendelkezései a következők:

A király évenként Szent István napján Székes-
fehérvárott országgyűlést tart, a melyen minden
nemes ember jelen lehet. A nemesek és az egyhá-
ziak minden adózástól mentek lesznek. A királyt
külföldi háboruba nem tartoznak kísérni a neme-
sek. Idegeneknek ingatlan birtokokat egyáltalában
nem, országos méltóságokat pedig csak az ország-
tanács beleegyezésével adományozhat a király.
Égész vármegyéket nem szabad a királynak elaján-
dekoznia. A király kíséreinek vagy szolgálóinak nem
szabad a népet terhelniök. A zsidókat és izmaeli-
tákat a királyi jövedelmek kezelésénél nem sza-
bad alkalmazni.

Ezen törvénykönyvet aranybullának nevezik
azon arany pecsétről,¹ a mely eredeti példányain
függött; ilyen arany pecsétet szoktak a középkorban
a fontosabb okiratokra függeszteni. Sajnos, hogy
az 1222. évi aranybullának hét eredeti példánya
közül — mert annyit állítottak ki s helyeztek el
megőrzés végett biztos helyeken — egy sem maradt
meg napjainkig.

III. Az aranybullában foglalt törvényt a köny-
nyelmű és önkényeskedésre hajlandó Endre király
nem tartotta meg és nem hajtotta végre kellő szí-
gorúsággal. A környezetében levő urak azontul
is nagy befolyással voltak reá, s az ő sugallatukra
maga is megszegte az aranybullát, a hol és a miben

¹ *bullu* = pecsét.

lehetett. Azok a hatalmas urak ugyanis, kiket a
szigoru törvény sújtott, azon voltak, hogy a király
maga is részes legyen a törvényszegésben, s hogy
a törvény, a melynek megszegésében maga a király
jár elül a példájával, lassanként elveszítse a érvé-
nyességét. A királyi jövedelmeket újra bérbe adták
zsidóknak és izmaelitáknak. A főnemesség csak
ugy féktelenkedett, mint előbb. A papságnak is
elég oka volt panaszra; többeket a birtokaiktól fosz-
tottak meg, másokat törvénytelen adóval terheltek.

A pápa, Béla királyfi és a püspökök sürgetései
1231-ben végre arra indították Endrét, hogy az
aranybullát némely pótlásokkal újra kiadja és szí-
goru megtartására esküvel kötelezze magát. Azon-
ban a királyi ígélet és eskü annyira elvesztette
már a hitelét, hogy Endrének egészen szokatlan
módon kellett az országot biztosítani arról, hogy
a törvényeket meg fogja tartani. Az okirat befejező
soraiiban ugyanis jogot adott az esztergomi érsek-
nek arra, hogy őt vagy az utódait, ha a törvénye-
ket meg nem tartanák, kiátkozhassa az egyházból.

IV. Azonban ez sem használt. Endre főtanács-
adói az új törvényeket szintugy ki tudták játszani,
mint a korábbiakat. A király, a mint a kora haladt,
napról-napra gyöngébb, erélytelenebb lett, s így a
hozzája közel álló hatalmas uraknak könnyű volt
az ország dolgait a maguk érdekeik szerint intézni.
Egyre több meg több panaszt lehetett hallani, mind
világiak, mind egyháziak részéről, s ennek követ-
keztében Róbert esztergomi érsek szükségesnek
látta élni törvény-adta jogával, s a királyt a pana-
szok megszüntetése végett komolyan meginteni.
Hasonló intést vett Endre a pápától is. Meg is

igért mindent, de azért mégis csak a régiben maradt minden; ha valamit rendelt is, főtisztviselői teljesítetlen hagyták. Most Esztergom lelkes érseke látta, hogy használnia kell az egyház hatalmas fegyverét.

A katolikus egyház a középkorban nemcsak a Megváltó tanításának hirdetője, hanem egyszermind a kiskorú emberiségnek az állami és a társadalmi élet minden terén kalauza, őre, mintegy gyámja volt. Ápolta a tudományt és a művészetet, oltama alá vette a jogot és az igazságot, enyhítette a nyomort és a szenvedést, lecsillapította a fegyverek zaját: de egyszermind sujtotta mindazokat, a kik letértek az igazság, a törvény, az erkölcsiség ösvényéről. Hatalmas karjait nem kerülték ki a fényes fejedelmi palotákban trónon ülő vagy bevehetetlen sziklavárakban lakozó urak sem, ha vétkeikkel magukra vonták a haragját.

A katolikus egyház nemcsak azt hirdette, hogy minden hatalom az égből van, s nemcsak a hatalom iránti engedelmességre intette a hivatottakat, hanem a hatalom birtokosait sem mulasztotta el hathatósan figyelmeztetni a kötelességeikre. És midőn a figyelmeztetését megvetették, az intéseire nem hallgattak, komolyabb eszközök használásától sem riadt vissza. Ilyenek a súlyos egyházi büntetések: a kiátkozás (excommunicatio), a melylyel az egyház feje bizonyos egyént az egyházból kizár és a tilalom (interdictum), a mely bizonyos helyet, területet sujt. Ilyen helyen a szent mise s a nyilvános áldások, könyörgések tiltva vannak; vagy ha szabad is misézni, annak zárt ajtó mögött, harangszó nélkül, csendben kell végbemennie;

a házasságok nem részesülnek papi áldásban; a temetés egyházi férfiak közreműködése nélkül megy végbe.

Hazánkra kétszer mondott ki az egyház ily tilalmat, mégpedig első ízben Endre király idejében. Róbert esztergomi érsek ugyanis a királynak határtalan lelkiismeretlensége következtében kénytelen volt az 1231-diki okiratban reáruházott hatalommal élni. A következő évben (1232) a pápától is újabb szigorú eljárásra intetvén, a királynak legbizalmasabb tanácsosait egyházi átokkal sujtotta, az istentiszteletet pedig az egész országban eltiltotta. „Mint hogy Endre király — így szól az érseki nyilatkozat — többszöri intéseink daczára sem gátolta meg a kihágásokat, a pápa parancsára egész Magyarországot interdictum alá vetjük és elrendeljük, hogy se az esztergomi, se a kalocsai érseki megyében, se a király vagy a fiai udvarában ne tartassék istentisztelet. Rendeljük, hogy senki se merje kiszolgálni a szentségeket, kivéve a keresztséget a kicsinyeknek, az utolsó kenetet és az oltári szentséget a haldoklóknak; de az elhaltak egyházi temetésben ne részesüljenek. A királyi főség személyére, mint hogy javulását várjuk, még nem mondunk ítéletet; de a tanácsosait, kiknek gonosz sugallatai tártják őt vissza a bajok orvoslásától, egyházi átokkal sujtjuk . . .“

V. Az érseknek e nyilatkozata fölötté nagy hatást tett az ország lakosságára, de különösen a királyi udvarra. Endre háromszor is elküldte Béla fiát az érsekhez, hogy a tilalom visszavonására kérje; de hasztalan. — az érsek hajthatatlan maradt. Végre csaknem siralmas szavakban kérte

Endre, hogy ám büntesse a bűnös tanácsosokat, de kegyelmezzen meg magának és az országnak. Végre nagy nehezen sikerült az érseket rábírní, hogy a rendeletét husvétől Szent István napjáig fölfüggeszse.

Azalatt a király követséget küldött Rómába. A követség vezetői a kiátkozott Dénes nádor¹ és Simon győri főispán voltak. A pápa meghallgatta a követséget, azután Jakab praenestei² püspököt küldötte Magyarországra az ügyek elintézése végett. Ennek sikerült elejét vennie a komolyabb bonyodalomnak. Endre király 1233 augusztus 12-dikén Esztergomban a fiai, a pápai követ, az esztergomi és a kalocsai érsek, a szerzetesrendek magyarországi főnökei, nagyszámu egyházi és világi urak jelenlétében ünnepies esküvel kötelezte magát a törvények megtartására és az országos sérelmek orvoslására. Ugyanerre az ország főtisztviselőinek is meg kellett esküdniök.

A pápai követ azután megbizta a boszniai püspököt, hogy ha a király megint megszegné az esküjét, átkozza ki az egyházból.

Endre nem is tartotta meg az esküjét, újra többféle törvényteleniséget követett el, azért a boszniai püspök látván, hogy az intései foganatlanok, csakugyan ki akarta rá mondani az egyházi átkot. Azonban, mielőtt ez valóban megtörténhetett volna, a király 1235 szeptember 21-dikén elhunyt.

¹ a nádor az ország legfőbb tisztviselője, a távollevő király helytartója, a kiskorú király gyámja, az ország ügyének főintézője, az uralkodónak fontosabb országos ügyekben főtanácsadója stb. volt. — ² Praeneste (ma Palestrina): Rómától délkeletre fekvő város.

Arion története.

Jó sok idővel ezelőtt élt Korinthus városában¹ egy Arion nevű ember, a ki gyönyörűen tudott muzsikálni arany hárfáján, úgyhogy, a kik hallották, nem győzték bámulni az ő művészetét. Férfiak és nők, gyermekek és aggok sereglettek össze Arion körül, hogy a játékában és az énekében gyönyörködjenek; és mikor az éneket elvégezte, pénzt adtak neki és Arionból gazdag ember lett. Midőn már sok ideig élt Periander házában, a ki Korinthus fejedelme volt, eszébe jutott, hogy utra kél és elmegy világot látni. Lement tehát a tengerpartra egy hajóhoz és kérte a hajósokat, hogy vigyék el Szicziába és Itáliába. Azok teljesítették a kérését és Arion több hétig utazott a kéklő tengeren, meglátogatott sok várost, mindenütt énekelt és játszott a hárfáján és még több pénzre tett szert; végre Tarentumba² érkezett. Ott sokáig időzött, mert az igen gazdag és nagyon szép város volt, és mindenki, a ki hallgatta, sok pénzt adott neki.

Egyszer aztán azt gondolta Arion, hogy már elég gazdag, és kívánczozott újra látni Korinthus és a barátját, Periandert. A kikötőbe menvén, elmondta, hogy egy hajóra van szüksége, a mely Korinthusba vigye, és hogy minden áron korinthusiakkal akar utra kelni, mert a korinthusiakat jobbnak tartotta a máshová való embereknél. Épen

¹ Korinthus hiúres város volt a Peloponnesusban, Görögországban.

² Tarentum gazdag kereskedő-város volt déli Itáliában (ma Taranto).

akkor kötött ki egy hajó, a mely Korinthusból érkezett, és a hajósok mondták neki, hová valók és hogy szívesen hazaviszik. Arion elfogadta az ajánlatot és leküldte a hárfáját s drága ruhákkal, arannyal ezüsttel teli ládáit, hogy tegyék a hajóra. Midőn a hajósok látták a ládákat és érezték, mily nehezek, így szóltak egymáshoz: „Gazdag embernek kell ennek lennie! Nem volna rossz dolog, ha csak egy kis része is a mienk lenne annak a kincsnek, a melyet Arion a hárfájával szerzett.“

Másnap Arion lement a partra és beszállt a hajóba. Gyönyörű idő volt; felhő alig látszott az égen, s hűvös szellő fujt, a mely épen elegendő volt arra, hogy a vitorlákat kidagaszsza és lassan tovább vigye a hajót a víz hátán. A hullámok tánczoltak és ragyogtak a napfényben, mint az arany, s a hajó fehérülő habot vert, a mint vígan haladt előre Korinthus felé. Így utaztak több napig, és Arion kiült a hajó orrára és elnézte, hogyan hasítja a hajó a vizet; és örült, midőn elgondolta magában, hogy nemsokára Korinthusban lesznek. De a hajósok nem jó emberek voltak. Nem hagyott nekik nyugtot a kincsekkel telt sok láda, a melyet Arion magával vitt a hajón, s föltették magukban, hogy megölik és az aranyját, ezüstjét elveszik. Egyszer, a mint a hajó orrán ült és nézett le a sötétlénk vizbe, a hajósok közül hárman vagy négyen odamentek hozzá és azt mondták neki, hogy meg akarják ölni. Arion tudta, hogy a gonoszlelkű hajósok az ő pénzére áhitoznak; megígérte tehát, hogy mindenét nekik adja, csak az életének kegyelmezzenek meg. De ők konokul ragaszkodtak a szándékukhoz. Arion hát csak arra kérte őket,

hogy engedjék meg neki, hadd játssza el aranyos hárfáján még egyszer az ő legkedvesebb dalát; azután bele fog ugrani a tengerbe. Mikor ezt megengedték neki, Arion magára vette egyik szép ruháját és lantjával a kezében, megállott énekelni a hajó födéletén. A mint énekelt, a hajósok banni kezdték, hogy meg akarják ölni, mert ha meghal, nem hallják többé bájos énekét. De midőn arra a sok aranyra és ezüstre gondoltak, a melyet Arion magával vitt Korinthusba, mégis csak jobbnak látták, hogy nem hagyják életben; és Arion végső pillantást vetett a derült égre s azzal beleugrott a tengerbe és a hajósok nem látták többet.

A hajó vígan sietett tovább a vizen, mintha csupa jóembereket vinne Korinthusba. De Arion nem fulladt bele a tengerbe; mert abban a pillanatban, a melyben beleugrott a vízbe, egy delfin nevű nagy hal, a mint épen ott uszott a hajó mellett, a hátára vette és Korinthus felé uszott vele sokkal gyorsabban, mint a hogy azon gonosz emberek hajója képes volt haladni. A nagy hal csak uszott, uszott szeldelve a tenger habját, a melyből sok rátapadt Arionra; és idő teltével Arion sziklákat és csucokat pillantott meg, a melyekben a Korinthus fölötti hegycsucokat és sziklákat ismerte föl. Ekkor a hal a szárazföld felé tartott s a partra kitévén Ariont, visszauszott a mély tengerbe.

Arion egészen átázott-fázott a tenger vizében, s alig volt annyi ereje, hogy bevánszorogjon a városba Periander házáig. Nagynehezen mégis odaért és bejutott a nagyterembe, a hol Periander ült. Az, a mint meglátta Ariont, hirtelen fölkel, oda-sietett hozzá és így szólt: „Mi történt veled Arion?”

A ruhád csak úgy csurog a víztől! Azt gondoltam, hogy hajón érkezel meg Szicziáliából, és most azt látom, hogy inkább vízben voltál, mint hajón; talán csak nem úgy usztál át a tengeren?“ Ekkor Arion elbeszélte neki az egész történetet, hogy hogyan ült Tarentumban korinthusi emberek hajójára. a kiket megfogadott, hogy hazaszállítsák; azután hogyan akarták megölni a pénzéért: és midőn a hajóról a tengerbe ugratták, hogy vette a hátára és hozta a korinthusi partra egy delfin. De Periander nem akarta hinni a történetet és így szólt Arionhoz: „Ne gondold, hogy valónak tartom e különös mesét; ugyan, ki utazott valaha delfinháton!“ Azután megparancsolta a szolgálóinak, hogy Ariont lássák el mindennel, a mire szüksége van, de addig el ne bocsássák sehová, a míg a hajó, a melyvel Tarentumból elutazott, Korinthusba nem érkezik.

Két nap múlva Arion, a mint épen Periander mellett állt, kitekintett a tengerre és egy hajó vitorláit pillantotta meg, a melyet a nyugati szél a kikötő felé hajtott. A mint jobban-jobban közeledt, Arionnak úgy tetszett, mintha ez az ő hajója volna, míg végre az elején levő festésekről világosan kivehette, hogy csakugyan az a hajó, a melyen ő utnak indult. Ekkor így szólt Perianderhez: „No megjöttek valahára! Most hozasd ide a hajósokat és lásd meg, hogy való igazat mondtam neked.“ Periander azonnal elküldött ötven katonát a partra, hogy fogják el és hozzák eléje a hajósokat.

A hajó vigan vitorlázott a part felé: fehér vitorláit dagasztotta a lágyan fuvó nyugati szél, a mint szeldelte utjában a hullámokat. A hajósok. a mint

elterült a szemük előtt a szép ország, a melybe érkezőben voltak, elgondolták, hogy mi mindent nem vehetnek Arion aranyán és ezüstjén; és hogy ha elhagyják a hajójukat, nem lesz semmi más tennivalójuk, mint enni, inni, vigan lenni. Midőn partot értek, leszedték a vitorlákat, leeresztették az árboczatot és köteleket dobtak ki a partra, hogy kikössék a hajójukat. De az eszük ágában sem volt, hogy azt az ötven katonát, a kiknek a dárda és a pajzsa megvillant a napfényben, az ő elfogatásukra küldték oda és nem tudták kitalálni, honnan van az, hogy mihelyt a hajóból a szárazra léptek, a katonák eléjük állottak és azt mondták, hogy menjenek mindjárt oly gyorsan a hogy csak tudnak, Pariander házához. Tíz katona ott maradt a hajót őrizni, a többi pedig a fejedelem palotájába kísérte a hajósokat. Periander, a mint előtte megállottak, szépen kezdett velük beszélni és kérdezte, hogy honnan jöttek. A hajósok mondták, hogy Italiából jöttek, hires Tarentum városából. Ekkor Periander így szólt; „Ha Italiából jöttetek, úgy bizonyosan tudtok nekem valamit mondani az én barátomról, Arionról. Sok ideje már, hogy elment Korinthusból és azt mondta, hogy Szicziáliába és Italiába utazik. Én nem tudom elgondolni, hol lehet olyan soká, mert ha az énekéért úgy jutalmaznák, mint itt, akkor már nagyon gazdag embernek kell lennie.“ A hajósok ezt válaszolták neki: „Arionról biztos értesülést kaphatsz tőlünk. Jó egészségben, baj nélkül hagytuk Tarentumban, a hol mindenki nagy vágyódással sietett hallgatni az ő énekét; de ő azt mondta, hogy addig nem jön Korinthusba, mig több aranyat, ezüstöt nem

szerez és még gazdagabb nem lesz." A mint elmondták ezt a hazugságot, megnyílt a mellékszoba ajtaja és maga Arion lépett eléjük. Ekkor Periander a hajósokhoz fordulva így szólt; „Ime, itt van az az ember, a kit ti teljes jó egészségben és baj nélkül hagyatok Tarentumban. Hogy meretek nekem ilyen hazugságot mondani? Most már látom, hogy Arion igazat beszélt és hogy ti meg akartátok ölni és a tengerbe ugrattátok: de egy delfin a hátára vette és idáig hozta. És most hallgassatok rám! Arion kincséből nem kaptok semmit; mindent vissza fogtok neki adni, a mi az övé volt; a hajókat pedig és mindeneteket, a mi benne van, elvételem tőletek büntetésül azért, hogy ki akartátok rabolni és meg akartátok gyilkolni Ariont." Ezzel a katonák bejöttek és kikisérvén az utczára a gonosz hajósokat, hajtották őket tovább, hangosan kiáltozva és odahíva az embereket, hogy nézék meg ezeket a gonoszokat, a kik Ariont meg akarták gyilkolni. És az emberek kinéztek a házukból és szitkokat szórtak az ott elmenő hajósokra, a kik nem tudtak hova lenni félelmükben és szégyenletükben.

Periander elvétette a hajójukat és visszaadta Arionnak minden aranyát és ezüstjét meg az arany bürfáját, a mely kedvesebb volt neki minden vagyonánál. És Arion egy nagy szobrot készíttetett, a mely delfin hátán ülő embert ábrázolt és fölállította Taenarum hegyfokára,¹ hogy soha se felejtssék el az emberek, hogyan mentette meg a delfin Ariont, midőn a tengerbe ugratták.

¹ Taenarum hegyfoka ma Cap Malapan (Görögország déli csücske).

„Hadnagy uram, hadnagy uram!”

„Hadnagy uram, hadnagy uram!”
 „Mi bajod van, édes fiam?”
 „Piros vér foly a mentére.”
 „Ne bánd, csak az orrom vére!”

„Hadnagy uram, hadnagy uram!
 El ne essék itt az utban!”
 „Belebotlám egy nagy kőbe.
 Szegezz szuronyt s csak előre!”

Megy a honvéd, áll a hadnagy,
 Mély sebében összeroskad.
 „Hadnagy uram, hadnagy uram!”
 „Csak előre, édes fiam!”

Csák fészke.

A Vág mentén fölfelé haladva, Beczkón túl kitágul a szilaj folyam völgye, az óriási hegyek szinte egymásra látszanak dőlni köröskörül keretnek, míg végre Kosztolánál meredek sziklán megvillan egy hatalmas romvár: *Trencsén*.

Itt székelt valamikor a leghatalmasabb magyar ur, Csák Máté, a ki fittyet hányt a királyoknak és törvénynek.

A rom-tömkelegben egy-egy kövön a Thurzóczimer látszik, egy másikon a Forgáchok koronás nőalakja domborodik ki, amott a Hunyadiak hollója röpököd, majd egy Zápolya- vagy egy Illésházyczimer.

A kövek elbeszélik némán, hogy kik voltak ennek a várnak az urai.

A vár udvarán van egy 76 ölnyi mély kut. Ehhez is tapad egy történet.

Trencsén urainak mindenük volt, a mi szívüknek, szájuknak tetszett. Csak egy hiányzott, s azt még Csák Máté sem tudott teremteni. Nem volt a váruraknak vizük. Azt nem adhatott nekik a király, a szikla pedig nem akart adni. Pedig ugyan csak bizgatták elégszer.

Szapolyai János, a ki 1475-ben kapta meg a várat, egy portyázásból nagy zsákmánnyal tért meg. Sok lábas jószágot és törököt fogott. Mind a kettő kész pénz, mert a lábas jószágnak jó ára van és a rabokat is kiváltogatják apródonként.

A rabok között volt egy gyönyörű leány. Fatime; szelid, finom tartásban, modorban előkelő, elbájosító. Nagyon megtetszett Szapolyainénak, Hedvig tescheni herczegnőnek. Elkérte férjétől a hölgyei közé.

Rá néhány hónapra előkelő török ur, Omár pasa fia jelent meg Trencsénben a várurnál, hogy a török rabokat szeretné kiváltani.

— Azt igen okosan teszed. Olcsón engedem őket.

Megalkudtak az összegben, de a török ifju még így szólt előbb:

— Szeretném azonban látni, hogy mit váltok ki.

— Nézd meg hát elébb a portékát.

Levezette a rabokhoz. Az ifju elhalványodott s remegve kérdé:

— Csak ennyi?

— Nos, igen.

— Mind itt van?

— Mind.

— Ó tehát meghalt! — kiáltá kétségbeesetten.

— Kicsoda?

— Az én jegyesem, Fatime.

— Nem, a feleségemnek ajándékoztam.

— Öt akarom kiváltani, uram.

— Az lehetetlen. A mit egyszer a feleségének ad a magyar ember, azt vissza nem veheti többé.

— Annyi aranyat adok érte, a mennyit nyom, — esengett a bég.¹

— Elég aranyam van.

— Száz arabs lovat hajtok érte az udvarodba.

— Elég ménesem van, — felelte ridegen Szapolyai.

— Hát mid nincs?

Szapolyai nevetett.

— Vízem nincs, jó muzulmán.² Fakaszsz nekem e kösziklából vizet, s én odaadom nemcsak Fatimet, de valamennyi rabot ingyen.

— Add rá nemesi szavadat.

Ezzel neki látott az ifju és a rabokkal három hosszú évig várta a kösziklát mindig mélyebbre, mélyebbre, lankadatlan erővel, szívóssággal, míg végre az emberi akarat előtt meglágyult a kő és viz buggyant fel a mélységből.

¹ *Bég* (ma *bej*) — általában ur; mint czim, a pasák náit s az ezredesi rangot viselő katonai és polgári tisztviselőket illette.

² *Muzulmán* = igazhívő mohamedán, török.

Szapolyai szavát állta. A rabokat szabadon eresztette. A bég testileg megtörve e szemrehányó szavakkal vált meg tőle:

— Vized van már Szapolyai, de szived nincs.

A Szapolyaiak akkor vesztették el Trencsént, mikor a trónra jutottak. János királytól ostrommal vette be Ferdinánd vezére, Baracskey Pál.

Ferdinánd odaadta zálogba Thurzó Elek országbirónak; a Thurzoktól a Forgáchokhoz származott, míg végre az Illésházyaknál állott meg hosszú évszázadokig.

Sok vidám, rózsaszínű napja volt Trencsénnek: lakzi, menyasszonyvásár, kendőadás. Itt adatott férjhez Mária, I. Lajos leánya, luxemburgi Zsigmondhoz. Itt várták a magyar főurak Podjebrád követeit. Mátyás jegyesét s fogadták mesés pompával. Itt jegyeztetett el Szapolyai Istvánné leánya, Szapolyai Borbála, Zsigmond lengyel király részére.

A sötét napokból is kijutott: „Álgyuk sokszor dördülének, falak sokszor repedének”, különösen Illésházy István idejében, a kitől el is kobozta a várat Rudolf császár és odaajándékozta a bécsi kereskedőjének, Henkl Lázárnak.

A Csák Máté vára Henkl uramnál!

Minden várur arczát megfesté a harag és szegén. Maga Bocskay István azt üzentette Trencsénbe, hogy egy rőllél fogja onnan Henklt kiverni.

1605-ben ostrom alá fogta Bocskay a várat és csakhamar bevette.

Jó politikus volt, így gondolkozott:

Most már kinek adjam? A saját embereim közül valamelyiknek? Ezeknél mindig a Pandora

szelenczéje lesz.¹ Kjh, odaadom a régi urának, Illésházyak.

Legott is ültette nyeregbe a csatlósát, keresse fel levelével Illésházyt. A levél így szólott:

„Bevettem Trencsént. Kegyelmedé volt, hát nem adhatom én sem másnak.“

Mire visszairt Illésházy:

„Nagyságodé volt a vár, most Nagyságodé a várur.“

Hü barátja lett Bocskaynak ezután, s nagyban elősegítette céljait, mert Trencsén vár nagyeszű ura ugyszólván a Csák Máté hatalmát érte el, roppant népszerűsége diplomáciai ügyessége által.

Egyszer meglátogatta Mátyás főherczeg Trencsénben s bizalmas beszélgetésben elárulta, hogy király szeretne lenni.

— Tegyen meg fenséged előbb nádorrá és akkor király lesz, — mondá Illésházy.

A főherczeg mosolygott.

— Az egy kicsit nehéz. Hanem ön tegyen meg engem királylyá és akkor nádor lesz.

Illésházy meghajtotta magát.

— Ám ugy is jó.

Nemsokára király lett Mátyás főherczeg s nádor 1608-ban Illésházy.

¹ *Pandora szelenczéje* = bajok, viszályok forrása — lesz. A görög mythologia szerint Pandorának az istenek mindenféle gazdag ajándékot, Jupiter pedig egy szelenczét adott s így adta nőül Epimetheushoz, Prometheus testvéréhez. Midőn a szelenczét felnyitották, mindenféle betegség, baj és nyomor szállott a tőlük származott emberiségre, csak az egy remény maradt meg a szelencze fenekén, vigaszul a kötséghoecsett embereknek.

Nem volt tréfadolog, sem az egyik sem a másik; de mégis könnyebb volt Illésháznak királyt csinálni, mint Mátyásnak Illésházyból palatinust.¹

Mert Illésházy protestáns volt, s a protestánst akkor szivesebben ültették máglyára, mint a nádori székbe.

Mikszáth Kálmán.

¹ *Palatinus* = a *nádorispán* v. röviden *nádor* régi latinos neve; eredetileg a görög császári udvarban (*palatium*) élő előkelőségek, nálunk: az ország első zárlós ura.